

Ιστορία Προσανατολισμού Γ' Λυκείου

Ορισμοί ιστορικών εννοιών

Άρης Ιωαννίδης

schooltime.gr | Εκπαίδευση

ο Άρης Ιωαννίδης γεννήθηκε το 1973 στο Βόλο. Το 1991 εισήχθη στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, απ' όπου έλαβε το πτυχίο του το 1995. Από το 1996 ασχολήθηκε με ιδιαίτερα μαθήματα, ενώ από το 2006 διευθύνει το «Φιλολογικό και Οικονομικό Φροντιστήριο», στο Βόλο με δύο εκπαιδευτήρια.

Επικοινωνία: 24210-23227

Ιστορία Προσανατολισμού Γ' Λυκείου

Ορισμοί ιστορικών εννοιών
Άρης Ιωαννίδης

Άρης Ιωαννίδης, «Ιστορία Προσανατολισμού Γ' Λυκείου, Ορισμοί ιστορικών εννοιών»

ISBN:

Μάιος 2016

© schooltime.gr για την παρούσα έκδοση

© Άρης Ιωαννίδης

Εκδοτική επιμέλεια - Σελιδοποίηση: Γιώργος Β. Σκάθαρος

Σχεδιασμός εξωφύλλου: Εκδόσεις schooltime.gr

Φιλολογική επιμέλεια: Άρης Ιωαννίδης

Εκδόσεις schooltime.gr, Σειρά «Εκπαίδευση»

Τηλ.: 6977554086

Ηλεκτρονική επικοινωνία: info@schooltime.gr, publications@schooltime.gr

website: www.schooltime.gr

Με τη σύμφωνη γνώμη του Εκδότη και του Συγγραφέα, το παρόν έργο διατίθεται στο κοινό δωρεάν σε μορφή ψηφιακού βιβλίου (pdf) αποκλειστικά μέσω του δικτυακού τόπου schooltime.gr.

Επιτρέπεται η αναπαραγωγή του έργου – ολική, μερική ή περιληπτική – η διανομή και η παρουσίασή του στο κοινό κατόπιν έγγραφης άδειας του Εκδότη και υπό τις ακόλουθες προϋποθέσεις: Αναφορά των δημιουργών - πηγής προέλευσης, μη εμπορική χρήση, όχι παράγωγα έργα.

Ορισμοί ιστορικών εννοιών

Αγροτική μεταρρύθμιση: Η αλλαγή στο καθεστώς ιδιοκτησίας της γης, η οποία ξεκίνησε στην Ευρώπη τον 19ο αιώνα, ενώ στη χώρα μας τέλη 19ου-αρχές 20ου και ολοκληρώθηκε το 1917 από τον Βενιζέλο. Η κατάργηση δηλαδή των μεγάλων ιδιοκτησιών και η κατάτμηση των αξιοποιήσιμων εδαφών σε μικρές παραγωγικές μονάδες, οικογενειακού χαρακτήρα, που ανταποκρίνονται καλύτερα στις νέες παραγωγικές και κοινωνικές συνθήκες. Το αίτημα για αγροτική μεταρρύθμιση παρουσιάστηκε, όταν η κατοχή γης έπαψε προοδευτικά να είναι πηγή εξουσίας και κοινωνικού – ταξικού κύρους.

Αγροτικό κίνημα: Οι αγρότες που δραστηριοποιούνται συλλογικά, διεκδικώντας την επίτευξη κοινών στόχων [π.χ. αναδιανομή της γης (αναδασμός), καλύτερες τιμές πώλησης των αγροτικών προϊόντων κ.τ.λ.].

Αμειψισπορά: Η εναλλαγή καλλιέργειας στο ίδιο έδαφος (π.χ. τον ένα χρόνο σιτηρά, τον επόμενο ψυχανθή) για να εξασφαλίζονται καλύτερες γεωργικές αποδόσεις.

Ανατολικό ζήτημα: Το διπλωματικό ζήτημα που ανέκυψε από την εξασθένηση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και σήμανε τον ανταγωνισμό των Μεγάλων Δυνάμεων για τη διανομή των εδαφών της. Μια πτυχή του ήταν το Ελληνικό ζήτημα.

"Ανόρθωση" Γενικό σύνθημα των ανεξάρτητων πολιτικών που συμμετείχαν στις εκλογές της 8^{ης} Αυγούστου 1910 και διεκδικούσαν τις ψήφους των δυσαρεστημένων με τα παλαιά κόμματα εκλογέων, αλλά και των κινηματιών στο Γουδί. Με την "ανόρθωση", ανάλογα με την περιοχή που ήταν υποψήφιοι και τον πληθυσμό στον οποίο απευθύνονταν, εννοούσαν είτε την υλοποίηση των αιτημάτων των συντεχνιών, όπως εκφράστηκαν στα συλλαλητήρια του 1909, είτε την επίλυση του αγροτικού ζητήματος με την παροχή γης στους ακτήμονες.

Αντάντ (Entente Cordiale: Εγκάρδια Συνεννόηση): Μία από τις δύο συμμαχίες του Α' Παγκοσμίου πολέμου. Την απάρτιζαν χώρες όπως: η Γαλλία, η Αγγλία, η Ρωσία μέχρι το 1918, η Ιταλία από το 1915, οι ΗΠΑ από το 1917, η Ελλάδα από το 1917.

Ανώτατη Διεύθυνση Περιθάλψεως – Υπουργείο Περιθάλψεως : Ιδρύθηκε στη Θεσσαλονίκη κατά την περίοδο του Εθνικού Διχασμού (1916-1917) από την κυβέρνηση Βενιζέλου, με σκοπό την περίθαλψη των προσφύγων. Τον Ιούλιο του 1917 (είχε επικρατήσει ο Βενιζέλος κι ο βασιλιάς Κωνσταντίνος είχε εγκαταλείψει την Ελλάδα) ιδρύθηκε το Υπουργείο Περιθάλψεως. Για πρώτη φορά θεσμοθετήθηκε η περίθαλψη και για τις οικογένειες των εφέδρων που βρίσκονταν στο μέτωπο και για τις οικογένειες των θυμάτων του πολέμου.

Ανώτατο Συμβούλιο: Το ελεγκτικό όργανο (Υπηρεσία της Γενικής Διεύθυνσης της Ανταλλαγής Πληθυσμών του Υπουργείου Γεωργίας) που αναθεωρούσε τις ανακριβείς αιτήσεις - δηλώσεις που είχαν υποβληθεί από τους δικαιούχους πρόσφυγες, οι οποίες είχαν αρχικά εξεταστεί από ειδικές επιτροπές προσφύγων, συμπατριωτών των ενδιαφερομένων, στο πλαίσιο της προσωρινής εκτίμησης των περιουσιών.

Απαλλοτριώση: Η αναγκαστική, σύμφωνη με το νόμο και με καθορισμένη αποζημίωση, εξαγορά από το κράτος της ακίνητης περιουσίας κάποιου, για λόγους δημοσίας ανάγκης ή ωφέλειας.

Απόλυτη μοναρχία: Μορφή μοναρχίας όπου όλες οι εξουσίες βρίσκονται συγκεντρωμένες στα χέρια του μονάρχη. Απόλυτη μοναρχία ήταν το πολίτευμα της Ελλάδας κατά την περίοδο από την άφιξη του Όθωνα, το 183, έως το κίνημα της 3^{ης} Σεπτεμβρίου 1843.

Αρχή της δεδηλωμένης: Πολιτική αρχή – πρακτική που πρότεινε (ή εισήγαγε) ο Χαρίλαος Τρικούπης το 1875 και σύμφωνα με την οποία ο εκάστοτε βασιλιάς θα έπρεπε να αναθέτει την εντολή σχηματισμού κυβέρνησης μόνο σε πολιτικό ο οποίος σαφώς θα είχε τη δεδηλωμένη εμπιστοσύνη της πλειοψηφίας των βουλευτών.

Η Εθνοσυνέλευση του 1862-1864, παρά την έντονη αντίδραση του βασιλιά Γεωργίου Α', είχε θεσπίσει την αρχή να προέρχεται η κυβέρνηση από την κοινοβουλευτική πλειοψηφία. Αυτό που δεν είχε οριστεί με σαφήνεια, διότι θεωρήθηκε αυτονόητο, ήταν ότι ο βασιλιάς όφειλε να δώσει την εντολή σχηματισμού κυβέρνησης σε βουλευτή του κόμματος που είχε την εμπιστοσύνη της πλειοψηφίας της βουλής. Ο Γεώργιος εκμεταλλεύτηκε αυτή την ασάφεια, για να διορίζει κυβερνήσεις της αρεσκείας του, μέχρι την ψήφιση τη αρχής της δεδηλωμένης το 1875. Η ιδέα ανήκε στο νέο τότε πολιτικό Χαρίλαο Τρικούπη, ο οποίος υποστήριξε δημόσια ότι μόνη λύση στο πρόβλημα της πολιτικής αστάθειας ήταν η συγκρότηση δύο μεγάλων κομμάτων εξουσίας, σύμφωνα με το πρότυπο της Αγγλίας. Για να καταστεί αυτό δυνατόν, έπρεπε ο βασιλιάς να αναθέτει την εντολή σχηματισμού κυβέρνησης μόνο σε πολιτικό ο οποίος σαφώς είχε τη «δεδηλωμένη» εμπιστοσύνη της πλειοψηφίας των βουλευτών. Αυτό θα στερούσε από τα κόμματα μειοψηφίας τη δυνατότητα να σχηματίζουν κυβέρνηση, θα τα ωθούσε σε συνένωση με τα μεγάλα και θα είχε ως αποτέλεσμα σταθερότερες κυβερνήσεις πλειοψηφίας. Ο βασιλιάς, υπό την πίεση της αντιπολίτευσης και του επαναστατικού αναβρασμού του λαού, υιοθέτησε τελικά την άποψη του Τρικούπη, η οποία αποτελεί τομή στην πολιτική ιστορία της χώρας, καθώς οδήγησε σε μεταβολή του πολιτικού τοπίου.

Ατυχής πόλεμος: Ο πόλεμος Ελλήνων και Τούρκων τον Απρίλιο – Μάιο του 1897 στη Θεσσαλία που κατέληξε σε ταπεινωτική ήττα της Ελλάδας. Σηματοδοτεί την πλήρη αποδιοργάνωση του στρατού και του κρατικού μηχανισμού γενικότερα και σε συνδυασμό με την πτώχευση του 1893 επέφερε στη χώρα το Διεθνή Οικονομικό Έλεγχο (1898).

Αυτεπιστασία – Εργολαβία: βλ. Εργολαβία

Β' Συντακτική Συνέλευση: Συγκροτήθηκε το 1906 για την εκπόνηση νέου Συντάγματος και η πρώτη πράξη της ήταν η έκδοση Ενωτικού Ψηφίσματος μέσα σε ατμόσφαιρα συμφιλίωσης κι εθνικής έξαρσης.

Βασιλευόμενη δημοκρατία: Μορφή δημοκρατικού πολιτεύματος όπου η νομοθετική και η εκτελεστική εξουσία ασκούνται από το κοινοβούλιο και την κυβέρνηση, η οποία έχει την εμπιστοσύνη του κοινοβουλίου. Ο βασιλιάς διατηρεί μόνο αρμοδιότητες αντιπροσωπείας, εκπροσωπεί δηλαδή την πολιτεία.

Βενιζελισμός: Στην περίοδο 1910 – 1922, κατά την οποία η Ελλάδα βρισκόταν σε συνεχή πολεμική ετοιμότητα, εμφανίστηκε μια νέα πολιτική αντίληψη, που εκφράστηκε με τον Ελευθέριο Βενιζέλο και ονομάστηκε συνοπτικά «βενιζελισμός». Είναι δύσκολο να ορίσουμε με λίγα λόγια τι ακριβώς ήταν αυτή η πολιτική, στον οικονομικό όμως τομέα φαίνεται ότι ο βενιζελισμός θεωρούσε το ελληνικό κράτος ως μοχλό έκφρασης και ανάπτυξης του ελληνισμού. Το ελληνικό κράτος, δηλαδή, έπρεπε να επιδιώξει την ενσωμάτωση του εκτός συνόρων ελληνισμού και, με ενιαία εθνική και κρατική υπόσταση, να διεκδικήσει τη θέση του στον τότε σύγχρονο κόσμο. Αυτό προϋπέθετε όχι μόνο θεσμικό εκσυγχρονισμό, που θα καθιστούσε το κράτος αποτελεσματικό κι αξιόπιστο, αλλά και γενικότερη προσήλωση στην ιδέα της ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων του έθνους.

Βουλή των Λαζάρων: Το βενιζελικής πλειοψηφίας Κοινοβούλιο που προέκυψε από τις εκλογές του 1915, επανήλθε στην εξουσία το καλοκαίρι του 1917 και έως το 1920, χωρίς να διεξαχθούν εκλογές. Η μακροβιότερη Βουλή στην κοινοβουλευτική ιστορία της χώρας.

Γενική Διεύθυνση Ανταλλαγής Πληθυσμών: Κρατικός φορέας (Υπηρεσία του Υπουργείου Γεωργίας) που συστάθηκε το 1924 και υπαγόταν στο Υπουργείο Γεωργίας, με σκοπό να βοηθήσει το έργο της ελληνικής αντιπροσωπείας στη Μικτή Επιτροπή Ανταλλαγής, για την εκτίμηση των περιουσιών που είχαν εγκαταλείψει οι πρόσφυγες στους τόπους προέλευσής τους. Για την αποτελεσματικότερη λειτουργία της, ιδρύθηκαν κατά τόπους *Γραφεία Ανταλλαγής Πληθυσμών*.

Γενοκτονία: Η μεθοδευμένη εξόντωση μιας φυλής ή ενός γένους. Γνωστές στην ιστορία γενοκτονίες ήταν αυτές των Αρμενίων το 1915 από τους Νεότουρκους, των Εβραίων από τους Ναζί στη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου πολέμου και των Ποντίων την περίοδο 1916-1923 (ποσοστό μεγαλύτερο του 50% των Ποντίων θανατώθηκε από τους Νεότουρκους και τους Κεμαλικούς στις εξορίες, στις φυλακές και τα τάγματα εργασίας).

Γερουσία: Πολιτικό σώμα που λειτούργησε ως δεύτερη βουλή. Προβλέφθηκε από το σύνταγμα του 1844 και τα μέλη της θα εκλέγονταν από το βασιλιά και θα διατηρούσαν το αξίωμά τους ισόβια.

Γραφεία Ανταλλαγής Πληθυσμών: Ιδρύθηκαν κατά τόπους για την αποτελεσματικότερη λειτουργία της Γενικής Διεύθυνσης Ανταλλαγής Πληθυσμών. Η προσωρινή εκτίμηση των περιουσιών έγινε με βάση τις δηλώσεις που υποβλήθηκαν σ' αυτά από τους πρόσφυγες.

ΓΣΕΕ: Πρόκειται για πανελλαδική εργατική οργάνωση. Η Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδας ιδρύθηκε προς το τέλος του Α' Παγκοσμίου πολέμου, το 1918, και συμπεριέλαβε κλαδικά και τοπικά σωματεία και το Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα Ελλάδος (ΣΕΚΕ). Ήταν αποτέλεσμα της ταχύτατης ωρίμανσης του εργατικού και σοσιαλιστικού κινήματος ως συνέπεια των πιέσεων που δέχτηκε η ελληνική κοινωνία, της εμπλοκής της στις διεθνείς υποθέσεις και του αντίκτυπου της ρωσικής επανάστασης στη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου πολέμου. Η ίδρυση της ΓΣΕΕ αποτέλεσε σταθμό στην εξέλιξη του ελληνικού εργατικού κινήματος.

Διάταγμα «Περί συγκροτήσεως της Κρητικής Συνελεύσεως»: Το πρώτο σημαντικό διάταγμα της Κρητικής Πολιτείας που δημοσιεύτηκε στις 9 Ιανουαρίου 1899, έναν ακριβώς μήνα μετά την εγκατάσταση του Υπατου Αρμοστή: Έτσι, αμέσως προκηρύχθηκαν εκλογές για την ανάδειξη πληρεξουσίων, στις οποίες τελικά αναδείχθηκαν 138 χριστιανοί και 50 μουσουλμάνοι πληρεξούσιοι.

Δικαίωμα καθολικής ψηφοφορίας: Δικαίωμα σύμφωνα με το οποίο όλοι οι κάτοικοι μιας χώρας μπορούν να ψηφίσουν. Το δικαίωμα της καθολικής ψηφοφορίας μόνο για τους άνδρες, με ελάχιστους περιορισμούς θεσπίστηκε στην Ελλάδα με το σύνταγμα του 1844.

Δικαίωμα του «συνέρχεσθαι και συνεταιρίζεσθαι»: Δικαίωμα σύμφωνα με το οποίο οι πολίτες μπορούν να συγκεντρώνονται πολλοί μαζί και να αναπτύσσουν από κοινού επιχειρηματική ή πολιτική και συνδικαλιστική δραστηριότητα. Στη νεότερη ελληνική πολιτική ιστορία, το δικαίωμα αυτό συνδέθηκε με την εμφάνιση και τη δημιουργία των πρώτων επίσημων ελληνικών κομμάτων.

Δικομματισμός: Η εναλλαγή δύο συγκεκριμένων κομμάτων στη διακυβέρνηση μιας χώρας για σχετικά μεγάλο χρονικό διάστημα.

Διχοτόμηση της δραχμής: Τον Μάρτιο 1922 αποφασίστηκε η διχοτόμηση της δραχμής. Πρόκειται για ιδιαίτερη μορφή εσωτερικού αναγκαστικού δανείου, που εφαρμόστηκε από την ελληνική κυβέρνηση λίγους μήνες πριν από την κατάρρευση του μετώπου στη Μικρά Ασία, το 1922. Πιο συγκεκριμένα, το κάθε χαρτονόμισμα χωρίστηκε σε δύο μέρη. Το μισό τμήμα, το αριστερό εξακολουθούσε να κυκλοφορεί στο 50% της αξίας του και το άλλο μισό, το δεξιό εκχωρήθηκε στο κράτος ως υποχρεωτικός δανεισμός με αντάλλαγμα ομόλογα 20ετούς διάρκειας. Η προσπάθεια αυτή ήταν επιτυχής, το κράτος απέκτησε 1.200.000.000 δρχ. και το πείραμα επαναλήφθηκε το 1926. Φυσικά, ο νομισματικός αυτός ελιγμός δε στάθηκε ικανός να προλάβει τη Μικρασιατική καταστροφή και τις βαρύτερες συνέπειές της.

ΔΟΕ (Διεθνής Οικονομικός Έλεγχος): Τα οικονομικά του ελληνικού κράτους οδηγήθηκαν σε καθεστώς Διεθνούς οικονομικού ελέγχου (ΔΟΕ). Εκπρόσωποι έξι δυνάμεων (Αγγλία, Γαλλία, Αυστρία, Γερμανία, Ρωσία, Ιταλία) ανέλαβαν τη διαχείριση βασικών κρατικών εσόδων. Επρόκειτο για τα έσοδα των μονοπωλίων αλατιού, φωτιστικού πετρελαίου, σπירתων, παιγνιόχαρτων, χαρτιού, σιγαρέτων, τα έσοδα από την εξόρυξη της σμύριδας της Νάξου, το φόρο καπνού, τα λιμενικά δικαιώματα του Πειραιά, το φόρο χαρτοσήμου κ.λπ. Το ύψος αυτών των εσόδων ανερχόταν σε 28.000.000 έως 30.000.000 δραχμές. Στόχος αυτής της υποχρεωτικής διαχείρισης ήταν η εκπλήρωση των υποχρεώσεων της χώρας προς την Οθωμανική Αυτοκρατορία, δηλαδή η καταβολή της πολεμικής αποζημίωσης ύψους 92.000.000 δραχμών και η εξυπηρέτηση των άλλων δανείων. Επιπρόσθετα, λειτούργησε ως συμβουλευτικό τεχνικό σώμα, συμβάλλοντας στη βελτίωση της ελληνικής οικονομίας.

Επιτροπές από το Υπουργείο Εσωτερικών: Επιτροπές που καταρτίστηκαν από το Υπουργείο Εσωτερικών την περίοδο 1914 – 1921, με έργο τη διανομή τροφίμων, ματισμού και την παροχή στοιχειώδους οικονομικής βοήθειας. Τα έσοδα προέρχονταν από εράνους, δωρεές και μικρή κρατική επιχορήγηση.

Επιτροπές της Βουλής: Συγκροτούνται από βουλευτές διαφορετικών κομμάτων για να εξετάζουν και να επεξεργάζονται τα σχέδια νόμων με στόχο την προώθηση και επίλυση συγκεκριμένων ζητημάτων, π.χ. παιδεία, υγεία κλπ.

Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων (ΕΑΠ): Με πρωτοβουλία της Κοινωνίας των Εθνών και ύστερα από αίτημα της ελληνικής κυβέρνησης, το Σεπτέμβριο του 1923 ιδρύθηκε ένας αυτόνομος οργανισμός με πλήρη νομική υπόσταση, η Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων (ΕΑΠ), με έδρα την Αθήνα. Βασική αποστολή της ήταν να εξασφαλίσει στους πρόσφυγες παραγωγική απασχόληση και οριστική στέγαση. Η ΕΑΠ λειτούργησε μέχρι το τέλος του 1930. Με ειδική σύμβαση μεταβίβασε στο Ελληνικό Δημόσιο την περιουσία της, καθώς και τις υποχρεώσεις που είχε αναλάβει απέναντι στους Πρόσφυγες.

Εθνικά κτήματα (ή εθνικές γαίες): Οι ακίνητες, κτηματικές ιδιοκτησίες των Οθωμανών στις περιοχές που περιήλθαν στον έλεγχο αρχικά των επαναστατημένων Ελλήνων και στη συνέχεια του ελληνικού κράτους. Πριν την επανάσταση του '21, η γη αυτή ανήκε είτε στο οθωμανικό δημόσιο είτε σε μουσουλμανικά ιδρύματα είτε σε ιδιώτες, ως ιδιοκτησία ή ως δικαίωμα νομής (εκμετάλλευσης). Οι περιουσίες αυτές περιήλθαν στην κυριότητα του ελληνικού κράτους «επαναστατικό δικαίω». Για τις ελληνικές επαναστατικές κυβερνήσεις αποτέλεσαν το πρώτο και, ουσιαστικά, το μόνο κεφάλαιο στη διάρκεια του πολέμου, γι' αυτό και χρησιμοποιήθηκαν ως υποθήκη για τη σύναψη δανείων ή ως μέσα εξασφάλισης εσόδων, μέσω της εκποίησής τους. Η έκταση των γαιών αυτών μπορεί να υπολογιστεί μόνο κατά προσέγγιση, καθώς το σχετικό με την έγγειο ιδιοκτησία οθωμανικό καθεστώς ήταν περίπλοκο, όπως και οι μηχανισμοί απογραφής των περιουσιακών στοιχείων. Υπολογίζεται ότι η έκταση των εθνικών κτημάτων ανερχόταν χονδρικά σε 4.000.000 έως 5.000.000 στρέμματα.

Εθνική άμυνα: Η κυβέρνηση που σχημάτισε στη Θεσσαλονίκη ο Βενιζέλος στις 26/9/1916 και που σηματοδότησε τη διάσπαση της χώρας ουσιαστικά σε δύο κράτη. Η κυβέρνηση αυτή, μετά την απομάκρυνση του βασιλιά Κωνσταντίνου από την Ελλάδα, ανέλαβε στην Αθήνα τη διακυβέρνηση όλης της χώρας, παρέτεινε τη θητεία της βουλής (=Βουλή των Λαζάρων) και οδήγησε την Ελλάδα το 1917 στον Πόλεμο στο πλευρό της Αντάντ.

Εθνικό κέντρο: Κράτος ισχυρό οικονομικά και πολιτικά, περιφερειακή δύναμη ικανή να παρεμβαίνει και να προστατεύει τα συμφέροντα τόσο των πολιτών της όσο και των ομοεθνών που ζουν και δραστηριοποιούνται έξω από τα σύνορα του κράτους.

Εθνικός Διχασμός: Κοινωνική και πολιτική σύγκρουση που ξέσπασε στην Ελλάδα το 1915 με αφορμή την – αντίθετη προς το σύνταγμα – διαφωνία του βασιλιά Κωνσταντίνου με την απόφαση του πρωθυπουργού Ελευθερίου Βενιζέλου να οδηγήσει τη χώρα στον Α' Παγκόσμιο πόλεμο ως σύμμαχο της Αντάντ (Αγγλία, Γαλλία) – συνταγματική κρίση του 1915. Η διαφωνία αυτή αποτελούσε έκφραση μιας βαθύτερης κι εντονότερης κοινωνικοπολιτικής σύγκρουσης που αφορούσε στην πραγματικότητα δύο διαφορετικά σχέδια για το μέλλον της Ελλάδας: οι μεν βενιζελικοί ήθελαν μια Ελλάδα δυναμική κι εξωστρεφή που θα παίζει ευρύτερο ρόλο στη νοτιοανατολική Μεσόγειο στο πλευρό της Αντάντ, ενώ οι κωνσταντινικοί επιθυμούσαν μια Ελλάδα εσωστρεφή, προσανατολισμένη κυρίως στα εσωτερικά της ζητήματα, τηρώντας παράλληλα αυστηρή ουδετερότητα στον Α' Παγκόσμιο πόλεμο. Υποστηρίζοντας τα δύο αυτά αντίθετα σχέδια, και φυσικά τους κεντρικούς εκφραστές τους, Βενιζέλο και Κωνσταντίνο, οι Έλληνες διχάστηκαν. Βενιζελικοί και κωνσταντινικοί συγκρούστηκαν με μεγάλη σφοδρότητα. Ο Κωνσταντίνος εμμένοντας στην αντισυνταγματική θέση του να καθορίζει εκείνος την εξωτερική πολιτική της Ελλάδας κι όχι ο εκλεγμένος πρωθυπουργός, όπως όριζε το σύνταγμα, προκάλεσε το 1915, δύο φορές την παραίτηση της κυβέρνησης Βενιζέλου και τελικά κατάφερε να σχηματιστεί στην Αθήνα μία κυβέρνηση που ελεγχόταν απόλυτα από τον ίδιο. Παράλληλα, όμως, με την κωνσταντινική κυβέρνηση της Αθήνας σχηματίστηκε και μια βενιζελική κυβέρνηση στη Θεσσαλονίκη. Έτσι, ξέσπασε ένας ακήρυχτος εμφύλιος πόλεμος που οδήγησε στην ουσιαστική διχοτόμηση του κράτους. Τελικά, μετά από παρέμβαση της Αντάντ, ο Κωνσταντίνος εξαναγκάστηκε σε έξωση, το καλοκαίρι του 1917. Αμέσως μετά ο Βενιζέλος ανέλαβε και πάλι τη διακυβέρνηση της χώρας κι οδήγησε την Ελλάδα στον Α' Παγκόσμιο πόλεμο. Ο Εθνικός Διχασμός έφτασε στο αποκορύφωμά του το 1920 με την απόπειρα δολοφονίας του Βενιζέλου και τη δολοφονία του Ίωνα Δραγούμη.

Εθνικόν Κομιτάτον: Πολιτικός σχηματισμός, με περιορισμένη λαϊκή απήχηση, στο πλαίσιο της Εθνοσυνέλευσης 1862-64, με ηγέτη τον Επαμεινώνδα Δεληγιώργη, που υποστήριζε την ανάπτυξη του κοινοβουλευτισμού και τον

εκσυγχρονισμό της χώρας, οικονομική ανάπτυξη, μεταρρυθμίσεις στη διοίκηση και το στρατό και πολιτισμική εξάπλωση στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Εθνικό κόμμα: Αντιβενιζελικό συντηρητικό κόμμα με επικεφαλής τον Κυριακούλη Μαυρομιχάλη. Το Εθνικό Κόμμα δε διέφερε από το ραλλικό. Οι εκπρόσωποί του προσπαθούσαν να εκμεταλλευτούν τη συμμετοχή του αρχηγού τους στα πολιτικά πράγματα μετά το κίνημα του 1909. υποστήριζαν την «Ανόρθωση», που κατά την εκτίμησή τους δεν μπόρεσαν να υλοποιήσουν οι βενιζελικοί.

Εκδοτικό δικαίωμα: Το μεγάλο πλεονέκτημα και ταυτόχρονα η κύρια πηγή εσόδων της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος, η δυνατότητά της να εκδίδει τραπεζογραμμάτια, χαρτονομίσματα δηλαδή, για λογαριασμό του ελληνικού κράτους.

Εκλεκτικοί: Πολιτικός σχηματισμός με περιορισμένη λαϊκή απήχηση, που διαμορφώθηκε στο πλαίσιο της Εθνοσυνέλευσης 1862-64. Ήταν μια ετερόκλητη παράταξη εξεχόντων πολιτικών, λογίων και αξιωματικών, με μετριοπαθείς θέσεις, η οποία προσπαθούσε να μεσολαβεί μεταξύ των άλλων παρατάξεων και να υποστηρίξει σταθερές κυβερνήσεις

Επανάσταση του 1862: Τον Φεβρουάριο του 1862 η δυσαρέσκεια μεγάλων τμημάτων του πληθυσμού λόγω της οικονομικής δυσπραγίας και της δυσλειτουργίας του πολιτικού συστήματος κατέληξε σε επανάσταση με αίτημα την απομάκρυνση του βασιλιά. Στην επανάσταση συμμετείχαν, κατά κύριο λόγο, αξιωματικοί, άνεργοι απόφοιτοι πανεπιστημίου που δεν ήθελαν να εργαστούν στους κλάδους της αγροτικής και βιοτεχνικής παραγωγής και αισθάνονταν κοινωνικά αδικημένοι και πολλά άτομα ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων, τα οποία απαιτούσαν ενεργότερη συμμετοχή στα πολιτικά πράγματα. Στις 12 Οκτωβρίου 1862, ο Όθων αναγκάστηκε να εγκαταλείψει τη χώρα.

Εργατικό κίνημα: Οι εργάτες που δραστηριοποιούνται συλλογικά διεκδικώντας καλύτερες συνθήκες εργασίας και υψηλότερους μισθούς.

Εργολαβία – Αυτεπιστασία: Για τη στέγαση των προσφύγων (στο πλαίσιο της αγροτικής και της αστικής αποκατάστασης) τηρήθηκε το σύστημα της ανέγερσης των οικιών απευθείας από την ΕΑΠ (εργολαβία) ή της ανέγερσης από τους ίδιους τους πρόσφυγες με τη χορήγηση όλων των οικοδομικών υλικών από την ΕΑΠ (αυτεπιστασία). Τα κτίσματα ήταν, συνήθως, δύο δωμάτια, μία αποθήκη κι ένας στάβλος.

Ευχαριστήριο Ψήφισμα της Κρητικής Βουλής: Εκδόθηκε στις Μεγάλες Δυνάμεις (21 Μαΐου 1908). Ήταν η επίσημη πολιτική πράξη της χειραφέτησης της Κρήτης από τις Ευρωπαϊκές Δυνάμεις. Το νησί έπρεπε πλέον να κινείται με τις δικές του δυνάμεις στη διαχείριση του Κρητικού ζητήματος.

Ηνωμένη Αντιπολίτευσις: Η ισχυρή αντιπολίτευση που σχηματίστηκε στο νησί της Κρήτης με επικεφαλής το Βενιζέλο και τους έμπιστους συνεργάτες του Φούμη και Μάνο. Υποστηριζόταν από τους δυσαρεστημένους με την αυταρχική πολιτική του πρίγκιπα Γεωργίου. Αναμετρήθηκε δυναμικά με τον Πρίγκιπα, όταν αποφάσισε να μη συμμετέχει στις εκλογές (στα τέλη του 1904) και κατήγγειλε τα ανελεύθερα μέτρα του, ενώ κάλεσε το λαό σε αποχή.

Θεσμικός εκσυγχρονισμός: Η μεταρρύθμιση και προσαρμογή σε νέες και σύγχρονες συνθήκες των θεσμών ενός κράτους, ώστε αυτό να καταστεί αποτελεσματικό και αξιόπιστο.

«Ιάπωνες» / Ομάδα των Ιαπώνων: Το μοναδικό νέο στοιχείο έως το 1909 ήταν η εμφάνιση της κοινοβουλευτικής ομάδας των Ιαπώνων, πολιτικού μορφώματος υπό τον Δημήτριο Γούναρη, που ιδρύθηκε το 1906. Αποτέλεσε το μοναδικό νέο πολιτικό στοιχείο από τη χρεοκοπία της Ελλάδας, το 1893, έως το κίνημα στο Γουδί, το 1909. Επίκεντρο της κριτικής που ασκούσε η ομάδα των Ιαπώνων ήταν η αδυναμία του πολιτικού συστήματος να προσαρμοστεί στις εξελίξεις της κοινωνίας. Η ομάδα δεν μπόρεσε να επιβιώσει και διαλύθηκε το 1908. Ονομάστηκαν έτσι από τον διευθυντή της εφημερίδας Ακρόπολις, Βλάση Γαβριηλίδη, λόγω της μαχητικότητας και της αποφασιστικότητας που επεδείκνυαν, παρόμοια με αυτή των Ιαπώνων κατά τη διάρκεια του Ρωσο-ιαπωνικού πολέμου.

Ιδεολογίες κοινωνικού – ταξικού περιεχομένου: ιδεολογίες που αντιμετωπίζουν την κοινωνία ως σύνολο κοινωνικών τάξεων με αντιτιθέμενα συμφέροντα, οι οποίες μάχονται με σκοπό η καθεμιά την επικράτησή της.

Ισοζύγιο (εξωτερικών) πληρωμών: Λογιστικός πίνακας στον οποίο καταγράφονται όλες οι πληρωμές κι όλες οι εισπράξεις μιας χώρας προς τις άλλες χώρες, στη διάρκεια ενός έτους (δηλ. η σχέση ανάμεσα στην αξία των εισαγωγών και των εξαγωγών). Ήταν σχεδόν μόνιμα παθητικό για τη χώρα. Η Ελλάδα δηλαδή αγόραζε από το εξωτερικό πολύ περισσότερα απ' όσα πωλούσε.

Ισολογισμός: Συνοπτική λογιστική κατάσταση που εμφανίζει τα περιουσιακά στοιχεία, κατά είδος κι αξία, και τις πηγές κεφαλαίων ενός οικονομικού οργανισμού, σε ενιαίο νόμισμα και κατά μια ορισμένη χρονική στιγμή.

Ισοτιμία νομίσματος: Η σχέση της ονομαστικής αξίας ενός νομίσματος προς το νόμισμα άλλης χώρας.

Κίνημα, αγροτικό: Οι αγρότες που δραστηριοποιούνται συλλογικά διεκδικώντας την επίτευξη κοινών στόχων [π.χ. αναδιανομή της γης (αναδασμός), καλύτερες τιμές πώλησης των αγροτικών προϊόντων κ.τ.λ.]

Κίνημα εργατικό: Οι εργάτες που δραστηριοποιούνται συλλογικά διεκδικώντας καλύτερες συνθήκες εργασίας και υψηλότερους μισθούς.

Κίνημα Νεότουρκων: Εκδηλώθηκε το 1908 στην καταρρέουσα Οθωμανική Αυτοκρατορία κι επιδίωξε αφενός την απομάκρυνση όλων των μειονοτήτων από την Αυτοκρατορία (μεταξύ των οποίων και των Ελλήνων) κι αφετέρου τον εκσυγχρονισμό του κράτους.

Κλειστή οικονομία: Μορφή οικονομίας που προσπαθεί να περιορίσει κατά το δυνατόν τις σχέσεις με άλλες οικονομίες (εισαγωγές – εξαγωγές).

Κλήριγκ: Στο εξωτερικό εμπόριο, κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου, μετά την Κρίση του 1932, κυριάρχησε προοδευτικά η μέθοδος του διακανονισμού "κλήριγκ". Οι διεθνείς συναλλαγές δεν γίνονταν, δηλαδή, με βάση το μετατρέψιμο συνάλλαγμα αλλά με βάση διακρατικές συμφωνίες που κοστολογούσαν τα προς ανταλλαγή προϊόντα και φρόντιζαν να ισοσκελίσουν την αξία των εισαγωγών με την αντίστοιχη των εξαγωγών, στο πλαίσιο ειδικών λογαριασμών. Για μια χώρα όπως η Ελλάδα, όπου οι συναλλαγές με το εξωτερικό ήταν έντονα ελλειμματικές, η διαδικασία αυτή, πέρα από τα αρνητικά, είχε και θετικά στοιχεία.

Κοινωνιολογική εταιρεία: Η σοβαρότερη από τις αριστερές, σοσιαλιστικές ομάδες που έδρασαν κατά τα πρώτα χρόνια της διακυβέρνησης του Ελευθερίου Βενιζέλου. Η Κοινωνιολογική Εταιρεία ξεκίνησε από μερικούς διανοούμενους ως αριστερός μεταρρυθμιστικός σύνδεσμος, με στόχο να προπαγανδίσει πολιτικές θέσεις και στη συνέχεια να ιδρύσει κόμμα. Επιζητούσε για όλα τα μέλη της κοινωνίας ισότητα ευκαιριών, κοινωνικοποίηση των μέσων παραγωγής και διανομή των αγαθών ανάλογα με τις ανάγκες του καθενός, πράγμα που θα μπορούσε να υλοποιηθεί με τη σταδιακή αναμόρφωση της οικονομίας και τη συνταγματική μεταβολή. Για να επιτευχθούν αυτοί οι στόχοι έπρεπε να οργανωθούν οι εργάτες σε επαγγελματικές ενώσεις και να ιδρύσουν κόμμα. Πράγματι, στα μέσα του 1910 οι Κοινωνιολόγοι ίδρυσαν το Λαϊκό Κόμμα, με αρχηγό τον Αλέξανδρο Παπαναστασίου. Βασικές προγραμματικές δηλώσεις του ήταν η αναμόρφωση του πολιτικού συστήματος και η επιβολή αρχών κοινωνικής δικαιοσύνης. Στις δεύτερες εκλογές του 1910 εξελέγησαν 7 υποψήφιοι του κόμματος, οι οποίοι παρείχαν κριτική υποστήριξη στους Φιλελευθέρους.

Κολίγος: Ακτήμονας αγρότης που κατοικούσε σε τσιφλίκι και είχε την υποχρέωση να καλλιεργεί τη γη και να αποδίδει στον ιδιοκτήτη του τσιφλικιού τμήμα της ετήσιας γεωργικής παραγωγής σε είδος. Στα χρόνια της οθωμανικής κυριαρχίας, το οθωμανικό δίκαιο προστάτευε τους κολίγους από τις αυθαιρεσίες των τσιφλικούχων.

Κόμμα του Γεωργίου Θεοτόκη: Ήταν το πιο μετριοπαθές από τα άλλα δύο συντηρητικά αντιβενιζελικά κόμματα και ζητούσε να διορθώσει αυτά που θεωρούσε λάθη των Φιλελευθέρων. Συμφωνούσε με την πάση θυσία αύξηση των εξοπλισμών και ζητούσε φορολογικές ελαφρύνσεις για τους μικροεισοδηματίες. Από το κίνημα στο Γουδί έως τη συνταγματική του 1915, μεταξύ των αντιβενιζελικών κομμάτων το θεοτοκικό κόμμα είχε τη μεγαλύτερη εκλογική βάση, και έτσι αποτέλεσε τον πυρήνα των αντιβενιζελικών.

Κόμμα ταξικό: Πολιτικό κόμμα που δηλώνει ότι εκπροσωπεί κατά κύριο λόγο ή αποκλειστικά τα συμφέροντα μιας κοινωνικής τάξης.

Κρατικός Παρεμβατισμός: Οικονομική αντίληψη-πρακτική σύμφωνα με την οποία το κράτος παρεμβαίνει και ρυθμίζει την οικονομική δραστηριότητα. Δημιουργούνται συνθήκες κλειστής οικονομίας. Το κράτος για να αποτρέψει τις εισαγωγές επιβάλλει δασμολογικό προστατευτισμό (τελωνειακούς δασμούς) στα εισαγόμενα προϊόντα, ενώ παράλληλα προσπαθεί να ενισχύσει την εγχώρια παραγωγή με εξαγωγές.

Κράτος δικαίου: Κράτος στο οποίο η οργάνωση και η λειτουργία όλων των θεσμών και των τομέων εξουσίας ρυθμίζονται με κανόνες του θετικού δικαίου, δηλαδή με νόμους που το ίδιο το κράτος έχει θεσπίσει.

Κρητική Πολιτεία: Το νέο πολιτικό σχήμα που άρχισε να οργανώνεται με γοργούς ρυθμούς στην Κρήτη μετά από την αναχώρηση από το νησί των ξένων ναυάρχων (10 Δεκεμβρίου 1898). Ορίστηκε μια δεκαεξαμελής επιτροπή από 12 χριστιανούς και 4 μουσουλμάνους, για να εκπονήσει το σχέδιο του κρητικού Συντάγματος.

Κριμαϊκός πόλεμος: Αφορμή του Κριμαϊκού πολέμου (1853-1856) υπήρξε η διαμάχη των ορθόδοξων και καθολικών μοναχών για τον έλεγχο των Αγίων Τόπων στην Ιερουσαλήμ. Παρενέβησαν η Ρωσία και η Γαλλία και ακολούθησε γενικευμένη σύρραξη, με τη συμμετοχή της Αγγλίας, της Τουρκίας και της Αυστρίας στο αντιρωσικό μέτωπο. Η Ρωσία ηττήθηκε και υποχρεώθηκε να παραχωρήσει ορισμένα εδάφη, ενώ το διεθνές κύρος της μειώθηκε σημαντικά. (Η Κριμαία είναι χερσόνησος στη Νότια Ρωσία).

Κρίση, σταφιδική: Η αδυναμία ή η αδυναμία πώλησης της σταφίδας στο εξωτερικό, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα την εκδήλωση οικονομικής και κοινωνικής κρίσης στις σταφιδοπαραγωγικές περιοχές.

Κρίση του 1929 – 1932: Μία μεγάλη οικονομική κρίση που ξεκίνησε από τη Νέα Υόρκη τον Οκτώβριο του 1929 κι έλαβε γρήγορα διεθνείς διαστάσεις. Πιο συγκεκριμένα, λόγω της ξαφνικής πτώσης των τιμών στο χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης, πολλές τράπεζες, βιομηχανίες κι επιχειρήσεις των ΗΠΑ βρέθηκαν χρεοκοπημένες και οικονομικά κατεστραμμένες. Άμεσο αποτέλεσμα ήταν η τεράστια ανεργία, ενώ οι αμερικανικές τράπεζες, για να αντιμετωπίσουν τα οικονομικά τους προβλήματα, επεδίωξαν τον επαναπατρισμό των κεφαλαίων που είχαν επενδύσει σε χώρες του εξωτερικού. Έτσι, η Κρίση επεκτάθηκε ραγδαία σε διεθνές επίπεδο. Η Κρίση αυτή αντιμετωπίστηκε με μία νέα οικονομική πολιτική, γνωστή ως Νιου Ντηλ (New Deal), που εφαρμόστηκε από το 1932 στις ΗΠΑ, από το νέο τότε αμερικανικό πρόεδρο Φραγκλίνο Ρούζβελτ.

ΚτΕ: Η κοινωνία των Εθνών είναι διεθνής οργανισμός που συστάθηκε με το τέλος του Α' Παγκοσμίου πολέμου με πρωτοβουλία των ΗΠΑ κι επεδίωκε, έστω και θεωρητικά τη διασφάλιση της παγκόσμιας ειρήνης. Διαλύθηκε πριν το Β' Παγκόσμιο πόλεμο και είναι ο προάγγελος του ΟΗΕ.

Λαϊκό Κόμμα: Πολιτικό κόμμα που ιδρύεται στα μέσα του 1910 από την αριστερή πολιτική ομάδα των Κοινωνιολόγων – την Κοινωνιολογική Εταιρεία – με αρχηγό τον Αλέξανδρο Παπαναστασίου.

Οι Κοινωνιολόγοι ή αλλιώς Κοινωνιολογική Εταιρεία αποτελούσαν τη σοβαρότερη από τις αριστερές, σοσιαλιστικές ομάδες που έδρασαν κατά τα πρώτα χρόνια της διακυβέρνησης του Ελευθερίου Βενιζέλου. Η Κοινωνιολογική Εταιρεία ξεκίνησε από μερικούς διανοούμενους ως αριστερός μεταρρυθμιστικός σύνδεσμος, με στόχο να προπαγανδίζει πολιτικές θέσεις και στη συνέχεια να ιδρύσει κόμμα. Επιζητούσε για όλα τα μέλη της κοινωνίας ισότητα ευκαιριών, κοινωνικοποίηση των μέσων παραγωγής και διανομή των αγαθών ανάλογα με τις ανάγκες του καθενός, πράγμα που θα μπορούσε να υλοποιηθεί με τη σταδιακή αναμόρφωση της οικονομίας και τη συνταγματική μεταβολή. Για να επιτευχθούν αυτοί οι στόχοι έπρεπε να οργανωθούν οι εργάτες σε επαγγελματικές ενώσεις και να ιδρύσουν κόμμα. Πράγματι, στα μέσα του 1910 οι Κοινωνιολόγοι ίδρυσαν το Λαϊκό Κόμμα, με αρχηγό τον Αλέξανδρο Παπαναστασίου. Βασικές προγραμματικές δηλώσεις του ήταν η αναμόρφωση του πολιτικού συστήματος και η επιβολή αρχών κοινωνικής δικαιοσύνης. Στις δεύτερες εκλογές του 1910 εξελέγησαν 7 υποψήφιοι του κόμματος, οι οποίοι παρείχαν κριτική υποστήριξη στους Φιλελευθέρους.

Λέσχη Φιλελευθέρων: Οι φίλοι του κόμματος των Φιλελευθέρων ιδρύουν το 1912 στην Αθήνα και σε ορισμένες άλλες εκλογικές περιφέρειες τη Λέσχη των Φιλελευθέρων με σκοπό την αναδιοργάνωση του κόμματος.

Μοναρχία, απόλυτη: Μορφή μοναρχίας όπου όλες οι εξουσίες βρίσκονται συγκεντρωμένες στα χέρια του μονάρχη. Απόλυτη μοναρχία ήταν το πολίτευμα της Ελλάδας κατά την περίοδο από την άφιξη του Όθωνα, το 1833, έως το κίνημα της 3ης Σεπτεμβρίου 1843.

Μοναρχία, συνταγματική: Μορφή μοναρχίας όπου οι εξουσίες του μονάρχη περιορίζονται από την ύπαρξη συντάγματος και κοινοβουλίου. Συνταγματική μοναρχία ήταν το πολίτευμα της Ελλάδας κατά την περίοδο από την ψήφιση του συντάγματος του 1844 έως την ψήφιση του συντάγματος του 1864, οπότε και μεταβλήθηκε σε βασιλευόμενη δημοκρατία.

Μεγάλη Ιδέα: Πολιτική αντίληψη και εθνική ιδεολογία σύμφωνα με την οποία το ελληνικό κράτος που ιδρύθηκε με την επανάσταση του 1821 αποτελούσε μια ημιτελή κατασκευή, τα θεμέλια απλώς για κάτι μεγαλύτερο. Η Μεγάλη Ιδέα που εκπορεύθηκε απ' αυτήν την αντίληψη, δημιουργούσε προσδοκίες για ολοκλήρωση του εθνικού οράματος, που προϋπέθετε σημαντική διεύρυνση των συνόρων. Η έντονη παρουσία της είχε επιπτώσεις στον πολιτικό και οικονομικό χώρο.

Η Μεγάλη Ιδέα επεδίωξε την οικονομική ενοποίηση των δύο πλευρών του Αιγαίου, την προσάρτηση στο ελληνικό κράτος περιοχών που ανήκαν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και γενικά την αναβίωση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Την εισηγήθηκε ο Ιωάννης Κωλέττης το 1844, και κυρίως την εξέφρασε ο ελευθέριος Βενιζέλος. Η Μεγάλη Ιδέα εγκαταλείφθηκε οριστικά με την καταστροφή του 1922.

Μετατρεψιμότητα της δραχμής σε ξένο νόμισμα: Η δυνατότητα μετατροπής της δραχμής σε άλλο νόμισμα, δηλαδή η ευκολία με την οποία κάποιος μπορούσε να ανταλλάξει δραχμές με ξένα νομίσματα. Όσο υψηλότερη ήταν η πραγματική αξία της δραχμής (ένδειξη ακμής της ελληνικής οικονομίας) τόσο ευκολότερη ήταν η μετατροπή της σε κάποιο ισχυρό ξένο νόμισμα (π.χ. αγγλική λύρα, γαλλικό φράγκο, αμερικάνικο δολάριο).

Μετατρεψιμότητα της δραχμής σε χρυσό: Η δυνατότητα μετατροπής του εθνικού νομίσματος (της δραχμής) σε χρυσό, δηλαδή η ευκολία με την οποία κάποιος μπορούσε να ανταλλάξει δραχμές με χρυσό. Όσο υψηλότερη ήταν η πραγματική αξία της δραχμής (ένδειξη ακμής της ελληνικής οικονομίας) τόσο ευκολότερη ήταν η μετατροπή της σε χρυσό.

Μικτή Επιτροπή: Επιτροπή που ιδρύθηκε, λόγω των διωγμών των Ελλήνων του Ιούλιο του 1914 και ρύθμιζε τα σχετικά με την ανταλλαγή Ελλήνων Ορθοδόξων της Τουρκίας και Μουσουλμάνων της Ελλάδας. Η Μικτή Επιτροπή δεν λειτούργησε λόγω της εισόδου της Τουρκίας στο Α' Παγκόσμιο πόλεμο τον Οκτώβριο του 1914.

Μικτή Επιτροπή Ανταλλαγής: Ιδρύθηκε με βάση το άρθρο 11 της Σύμβασης της Λοζάνη το 1923, με έδρα την Κωνσταντινούπολη. Την αποτελούσαν έντεκα μέλη (4 Έλληνες, 4 Τούρκοι και 3 μέλη - πολίτες ουδέτερων κατά τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο κρατών), με αρμοδιότητα τον καθορισμό του τρόπου μεταναστεύσεως των πληθυσμών και της εκτίμησης της ακίνητης περιουσίας των ανταλλαξίμων (η πρώτη προσπάθεια ίδρυσης της Μικτής Επιτροπής έγινε τον Οκτώβριο του 1914, που όμως δεν τελεσφόρησε λόγω της εισόδου της Τουρκίας στον Α' Παγκόσμιο πόλεμο).

Μπολσεβίκοι: Κόμμα που ιδρύθηκε το 1903 από συνέδριο του ρωσικού σοσιαλδημοκρατικού κόμματος στο Λονδίνο, όπου πλειοψήφισε η άκρα αριστερή πτέρυγα του κόμματος με ηγέτες τους Λένιν και Πλεχάνωφ. Ο όρος προέρχεται από τη ρωσική λέξη μπολσίνστβο που σημαίνει πλειοψηφία. Οι μπολσεβίκοι πρωταγωνίστησαν στην Επανάσταση του 1917 στη Ρωσία ανατρέποντας το τσαρικό καθεστώς. Με την επανάσταση αυτή καθιερώνεται για πρώτη φορά σε χώρα του κόσμου ο κομμουνισμός.

Ναπαίοι: Οι οπαδοί του ρωσικού κόμματος. Πήραν το όνομά τους από τον γέρο- Νάππα από την Κέρκυρα, μια γραφική μορφή του κόμματος, γνωστού φανατικού ρωσόφιλου, ο οποίος έζησε στο Ναύπλιο την περίοδο του Καποδίστρια. Κατ' επέκταση η ονομασία αναφερόταν γενικά στο «ρωσικό» κόμμα και τους οπαδούς του.

«Ξενικά» κόμματα: Ονομασία που δόθηκε στους πρώτους ελληνικούς κομματισμούς σχηματισμούς – «αγγλικό», «γαλλικό» και «ρωσικό» κόμμα με αρχηγούς τον Ιωάννη Κωλέττη, τον Αλέξανδρο Μαυροκορδάτο και τον Ανδρέα Μεταξά αντίστοιχα – οι οποίοι διαμορφώθηκαν στα χρόνια της επανάστασης του 1821. Το επίθετο «ξενικά» σκοπό είχε να δηλώσει την εξάρτηση των κομμάτων αυτών από τις τρεις Μεγάλες Δυνάμεις, την Αγγλία, τη Γαλλία και τη Ρωσία. Τα «ξενικά» κόμματα οδηγήθηκαν στην παρακμή κατά τα χρόνια του Κριμαϊκού πολέμου (1853-1856) και ιδιαίτερα με το τέλος του.

Ολοκαύτωμα: Η εξόντωση των Εβραίων από το Χίτλερ κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου πολέμου. Γενικά, ο όρος σημαίνει την ολοκληρωτική θυσία μιας ομάδας ανθρώπων για την υπηρετήση κάποιου ιδανικού, π.χ. το ολοκαύτωμα της μονής Αρκαδίου στην Κρήτη κατά τη διάρκεια της Κρητικής επανάστασης του 1866-1869.

Οργανικός Νόμος του 1900: Αντιμετώπισε με επιτυχία ένα σοβαρό ζήτημα του νησιού, το εκκλησιαστικό καθεστώς. Πιο συγκεκριμένα, έδωσε λύση σε ακανθώδη εκκλησιαστικά ζητήματα, όπως ήταν η σχέση της Εκκλησίας της Κρήτης με το Οικουμενικό Πατριαρχείο και η εκλογή Μητροπολίτη και Επισκόπων. Το βασικό σχήμα, που με μερικές τροποποιήσεις ισχύει μέχρι σήμερα, είναι ένα καθεστώς ημιαυτόνομης Εκκλησίας, της οποίας ο Προκαθήμενος εκλέγεται από το Οικουμενικό Πατριαρχείο και η Κρητική Πολιτεία εκδίδει το Διάταγμα της αναγνώρισης κι εγκατάστασής του.

Οργανισμός: Κρατική υπηρεσία που ιδρύθηκε τον Ιούλιο του 1914 στη Θεσσαλονίκη, με σκοπό την άμεση περίθαλψη και στη συνέχεια την εγκατάσταση των προσφύγων σε εγκαταλελειμμένα τούρκικα και βουλγάρικα χωριά της Κεντρικής και Ανατολικής Μακεδονίας. Μέσω του Οργανισμού παρέχόταν συσσίτιο, προσωρινή στέγη και ιατρική περίθαλψη, μέχρι οι πρόσφυγες να βρουν εργασία ή να αποκτήσουν γεωργικό κλήρο.

Ορεινοί: Μία από τις δύο μεγάλες παρατάξεις που συγκροτήθηκαν στην εθνοσυνέλευση του 1862-64, μετά τις εκλογές του Νοεμβρίου 1862. Οι Ορεινοί απαρτίστηκαν από διάφορες ομάδες υπό τον Δ. Γρίβα και τον Κ. Κανάρη, με κοινό στόχο την αντίσταση στην πολιτική των πεδινών. Βρήκαν υποστηρικτές μεταξύ των μικροκαλλιεργητών, των κτηνοτρόφων, των εμπόρων και των πλοιοκτητών.

ΟΥΛΕΝ: Το πολεοδομικό συγκρότημα της Αθήνας, ξεπέρασε, με την έλευση των προσφύγων το 1.000.000 κατοίκους και, φυσικά, δεν μπορούσε πλέον να υδρεύεται με το χρονολογούμενο από τους ρωμαϊκούς χρόνους Αδριάνεια Υδραγωγείο. Τη λύση του ζητήματος ανέλαβε το 1925 η αμερικάνικη εταιρεία ΟΥΛΕΝ, με την κατασκευή του φράγματος και της τεχνητής λίμνης του Μαραθώνα, από την οποία υδροδοτήθηκε το πολεοδομικό συγκρότημα της Αθήνας

ΠΑΟΥΡΕΡ: Βρετανική εταιρεία που, την ίδια περίπου εποχή με την ΟΥΛΕΝ – το 1925 – ανέλαβε την εγκατάσταση μονάδων παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος στην πρωτεύουσα αλλά και τη δημιουργία σύγχρονου δικτύου αστικών συγκοινωνιών, βασισμένου σε ηλεκτροκίνητα τραμ και λεωφορεία.

Πατριαρχική Επιτροπή: Συνστάθηκε τον Οκτώβριο του 1918 στην Κωνσταντινούπολη, με σκοπό την οργάνωση του επαναπατρισμού των εκτοπισμένων, με τη βοήθεια του Πατριαρχείου και της Ελληνικής Κυβέρνησης.

Πατριωτικό ίδρυμα: Κρατική υπηρεσία (φιλανθρωπική οργάνωση) που συμμετείχε ενεργά στις προσπάθειες περίθαλψης των προσφύγων του πρώτου διωγμού, κυρίως οργάνωνε καθημερινά συσσίτια σε συνοικίες των πόλεων όπου ήταν συγκεντρωμένοι πολλοί πρόσφυγες.

Πατρωνία (ή πατρονία): Το καταχρηστικό δικαίωμα προσώπου ή πολιτικού κόμματος να διορίζει άτομα σε υπηρεσίες και θέσεις και, γενικότερα, να ευνοεί πρόσωπα που του είναι χρήσιμα ή αρεστά. Ο όρος προέρχεται από το πολιτικό λεξιλόγιο της αρχαίας Ρώμης όπου *patronus* ονομαζόταν ο πολιτικά και οικονομικά ισχυρός Ρωμαίος πολίτης, ο οποίος είχε υπό την προστασία του κάποιον πρώην δούλο που είχε ελευθερωθεί (απελεύθερος). Ο τελευταίος ονομαζόταν και *πελάτης* (βλ. *πελατειακές σχέσεις*). Η πατρωνία συνιστά τον πυρήνα των πελατειακών σχέσεων.

Πεδινοί: Μία από τις δύο μεγάλες παρατάξεις που συγκροτήθηκαν στην εθνοσυνέλευση του 1862-64, μετά τις εκλογές του Νοεμβρίου 1862. Οι πεδινοί είχαν ως ηγέτη τον Δημήτριο Βούλγαρη, ο οποίος υπονόμει τους κοινοβουλευτικούς θεσμούς. Με παρεμβάσεις στο στρατό επιχείρησε τη δημιουργία σώματος "πραιτωριανών" για να εξασφαλίσει την παραμονή του στην εξουσία. Εμπόδιο στις επιδιώξεις του στάθηκαν πολιτικές ομάδες και θεσμοί. Ο Βούλγαρης έβρισκε οπαδούς ανάμεσα σε εκείνους που είχαν διοριστεί στο στρατό ή στο δημόσιο παράνομα - και φοβούνταν μη χάσουν τη θέση τους σε περίπτωση επικράτησης συνθηκών κοινοβουλευτικής νομιμότητας - σε ανέργους πτυχιούχους και μικροκαλλιεργητές.

Πελατειακές σχέσεις: Σχέσεις εξάρτησης ανάμεσα σε πολιτικούς και πολίτες βασισμένες στην πατρωνία. Στο πλαίσιο των σχέσεων αυτών, ο πολίτης, που λειτουργεί ως πελάτης, δέχεται να παραχωρήσει την ψήφο του σε

κάποιον πολιτικό, που λειτουργεί ως πάτρωνας, για να εξασφαλίσει ως αντάλλαγμα διάφορες εξυπηρετήσεις, συνηθέστερη από τις οποίες είναι ο διορισμός στο δημόσιο.

Πιστοληπτική ικανότητα του κράτους: Η δυνατότητα ενός κράτους να δανείζεται από τις διεθνείς αγορές χρήματος, η φερεγγυότητά του. Όσο πιο ακμαία είναι η οικονομία ενός κράτους τόσο μεγαλύτερη είναι η πιστοληπτική του ικανότητα.

Πραιτωριανοί: Επίλεκτο σώμα του ρωμαϊκού στρατού. Είχαν ως κύριο έργο τους την ασφάλεια του αυτοκράτορα. Παρενέβαιναν ποικιλότροπα στα πολιτικά πράγματα της Ρώμης. Ρύθμιζαν την αυτοκρατορική εξουσία και αρκετές φορές προκάλεσαν πολιτικές κρίσεις. Διαλύθηκαν από τον Μ. Κωνσταντίνο.

Προσωποπαγές κόμμα: κόμμα που την πολιτική του την καθορίζει κυρίως ο ηγέτης του, ο οποίος συνήθως είναι χαρισματικός. Ένα τέτοιο κόμμα προωθεί κατά κύριο λόγο τα συμφέροντα των ηγετών του. (ο Βενιζέλος και ο Τρικούπης).

Προϋπολογισμός: Ο υπολογισμός των εσόδων και των εξόδων που προβλέπεται ότι θα πραγματοποιηθούν σε ένα ορισμένο χρονικό διάστημα από ένα κράτος, από ένα δημόσιο οργανισμό, από μία επιχείρηση ή ακόμα από μία οικογένεια ή από ένα άτομο.

Πρώτο επίσημο Ενωτικό Ψήφισμα των Κρητών: Ψήφισμα που κηρύσσει την ανεξαρτησία της Κρήτης και την ένωσή της με την Ελλάδα. Ήταν το πρώτο επίσημο ενωτικό ψήφισμα που εξέδωσε η Κρητική Κυβέρνηση στις 24 Σεπτεμβρίου 1908. Το ενωτικό αυτό ψήφισμα είχε προηγουμένως ομόφωνα εγκριθεί σε λαϊκή συγκέντρωση στα Χανιά.

Προσωρινή κυβέρνηση της Κρήτης: Η κυβέρνηση που οργανώθηκε στο Θέρισο, με πρόεδρο τον Ελευθέριο Βενιζέλο και υπουργούς τους Κωνσταντίνο Φούμη και Κωνσταντίνο Μάνο. Προέβη στην έκδοση γραμματίων για εσωτερικό δάνειο 100.000 δραχμών, οργάνωσε υπηρεσίες οικονομικών, συγκοινωνιών και διοίκησης τύπως γραμματόσημα κι εξέδιδε την εφημερίδα *Το Θέρισο*.

Πρωτοβάθμιες και Δευτεροβάθμιες Επιτροπές Εκτίμησης: Για την οριστική εκτίμηση των περιουσιών που εγκαταλείφθηκαν στην Τουρκία συστάθηκαν Πρωτοβάθμιες και Δευτεροβάθμιες Επιτροπές Εκτίμησης, για προβλήματα που ενδεχομένως θα ανέκυπταν.

Πτώχευση: Έτσι ονομάστηκε η χρεοκοπία του ελληνικού κράτους, όταν το Δεκέμβριο του 1893 βρέθηκε σε αδυναμία να εξυπηρετήσει τα τοκοχρεολύσια των εξωτερικών της δανείων και ζήτησε επαναδιαπραγμάτευση του δημόσιου χρέους της. Η πτώχευση, όπως χαρακτηρίστηκε, δεν ήταν ασυνήθιστη επιλογή των φτωχότερων κρατών, στην Ελλάδα όμως της εποχής εκείνης είχε μεγάλο πολιτικό κόστος.

Ραλλικό κόμμα: Αντιβενιζελικό συντηρητικό κόμμα με επικεφαλής τον Δημήτριο Ράλλη. Το Ραλλικό κόμμα ήταν αντίθετο προς τον εκσυγχρονισμό. Ήταν κατά της ισχυρής εκτελεστικής εξουσίας, όπως αυτή διαμορφώθηκε κατά τα τέλη του 19^{ου} αιώνα κι όπως το απαιτούσε η μεταρρυθμιστική πολιτική των Φιλελευθέρων. Υποστήριζε ότι το Κοινοβούλιο έπρεπε να έχει ισχυρή θέση στο πολιτικό σύστημα. Στο πρόσωπο του βασιλιά, όμως, έβλεπε το σύμβολο της εθνικής ενότητας που ξεπερνούσε τα σύνορα της χώρας. Απευθυνόταν κατά κύριο λόγο στα μεσαία και κατώτερα στρώματα των πόλεων καθώς και στους μικροκαλλιεργητές, δεδομένου ότι η οικονομική πολιτική των Φιλελευθέρων έδειχνε να ευνοεί, κυρίως, τα ανώτερα αστικά στρώματα. Ζητούσε ενίσχυση της παραγωγής κι αύξηση των θέσεων εργασίας, ώστε με την οικονομική ανάπτυξη να εξουδεθούν χρήματα για εξοπλισμούς, να καταπολεμηθεί η διαφθορά και η πατρωνία των κομμάτων. Πάντως, το ραλλικό κόμμα δεν είχε κάποιο συγκροτημένο πρόγραμμα για την οικονομική ανάπτυξη.

Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα Ελλάδος (Σ.Ε.Κ.Ε.): Πολιτικό κόμμα που ιδρύθηκε από συνέδριο σοσιαλιστών το 1918, έδρασε με το όνομα αυτό μέχρι το 1924 και τότε μετονομάστηκε σε Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος (Κ.Κ.Ε). Οι υψηλοί δείκτες ανεργίας και οι άθλιες συνθήκες εργασίας και διαβίωσης των εργατών οδήγησαν σε έντονη πολιτικοποίησή τους, κατά τη δεύτερη δεκαετία του 20 ου αιώνα. Οι συνθήκες έδιναν την εντύπωση ότι οι πλούσιοι γίνονταν πλουσιότεροι και οι φτωχοί φτωχότεροι. Βασικές θέσεις του προγράμματος του ήταν δημοκρατία, παροχή εκλογικού δικαιώματος στις γυναίκες, αναλογικό εκλογικό σύστημα, εθνικοποίηση των

μεγάλων πλουτοπαραγωγικών πηγών. Σχετικά με την εξωτερική πολιτική, ζητούσε ειρήνη, χωρίς προσάρτηση εδαφών, βασισμένη στο δικαίωμα αυτοδιάθεσης των λαών. Τα προβλήματα που αφορούσαν διαμφισβητούμενα εδάφη, θα λύνονταν με δημοψηφίσματα. Το Σ.Ε.Κ.Ε. ήταν το πιο αυστηρά οργανωμένο κόμμα. Έως το 1919 ήταν υπέρ της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας. Σταδιακά απομακρύνθηκε από αυτή, υιοθετώντας την αρχή της δικτατορίας του προλεταριάτου (*). Το 1924, όπως προαναφέραμε, προσχώρησε στην Τρίτη Κομμουνιστική Διεθνή και μετονομάστηκε σε Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος (Κ.Κ.Ε.).

Σοσιαλδημοκρατία: Κομματική τάση η οποία επιζητεί το συνδυασμό των αρχών του σοσιαλισμού με εκείνες της δημοκρατίας.

Στρατιωτικός Σύνδεσμος: Μυστική ένωση στρατιωτικών, η οποία προετοίμασε και πραγματοποίησε το κίνημα στο Γουδί, στις 15 Αυγούστου 1909. Τα αιτήματα του Συνδέσμου αφορούσαν μεταρρυθμίσεις στο στρατό, την διοίκηση, τη δικαιοσύνη, την εκπαίδευση και τη δημοσιονομική πολιτική. Ο Στρατιωτικός Σύνδεσμος δεν εγκαθίδρυσε δικτατορία, αλλά προώθησε τα αιτήματά του μέσω της βουλής. Με αφορμή το κίνημα, έγινε στις 14 Σεπτεμβρίου 1909 μεγάλη διαδήλωση των επαγγελματιών σωματείων της πρωτεύουσας. Οι διαδηλωτές υποστήριξαν το διάβημα του Στρατιωτικού Συνδέσμου και υπέβαλλαν ψήφισμα στο παλάτι με το οποίο ζητούσαν την επίλυση σειράς οικονομικών αιτημάτων. Υπό την πίεση του Συνδέσμου η Βουλή ψήφισε, χωρίς ιδιαίτερη προετοιμασία και συζήτηση, μεγάλο αριθμό νόμων που επέφεραν ριζικές αλλαγές. Το Φεβρουάριο του 1910 η Βουλή αποφάσισε την αναθεώρηση ορισμένων άρθρων του συντάγματος. Έτσι, προκηρύχθηκαν εκλογές, από τις οποίες προήλθε αναθεωρητική βουλή. Στις 15 Μαρτίου 1910 ο Στρατιωτικός Σύνδεσμος διαλύθηκε, θεωρώντας ότι είχε επιτύχει τις επιδιώξεις του.

Σύμφωνο περί αμοιβαίας μεταναστεύσεως μεταξύ Ελλάδας και Βουλγαρίας. Τον Νοέμβριο του 1919 υπογράφηκε η συνθήκη του Νείγυ (μεταξύ Αντάντ και νικημένης Βουλγαρίας), που προέβλεπε την παραχώρηση της Δυτικής Θράκης από τη Βουλγαρία στην Ελλάδα. Στη συνθήκη ήταν συνημμένο και το "Σύμφωνο περί αμοιβαίας μεταναστεύσεως μεταξύ Ελλάδας και Βουλγαρίας". Με βάση αυτό, αναχώρησαν 50.000 Βούλγαροι από την Ελλάδα και 30.000 Έλληνες από την Βουλγαρία (περίπου 20.000 Έλληνες είχαν ήδη μεταναστεύσει πριν την υπογραφή της συνθήκης).

Συνέδριο ειρήνης στο Παρίσι: Συνήλθε το Δεκέμβριο του 1918 στη γαλλική πρωτεύουσα και στο οποίο πρωταγωνίστησαν οι μεγάλοι νικητές του Α' Παγκοσμίου πολέμου. Κυρίαρχη μορφή ήταν ο πρόεδρος των ΗΠΑ Ουίλσον, που ήταν υπέρμαχος της αυτοδιάθεσης των λαών.

Συνεταιρισμός: Ένωση προσώπων στην οποία ο αριθμός των μελών και το ύψος του κεφαλαίου δεν είναι σταθερά και η οποία έχει ως σκοπό τη συνεργασία των μελών της για την προαγωγή των οικονομικών συμφερόντων τους.

Συνεταιρισμός, παραγωγικός: Συνεταιρισμός που συγκεντρώνει την παραγωγή των μελών του κι αναλαμβάνει τη μεταποίησή της.

Συνθήκη φιλίας και συνεργασίας: Υπογράφηκε το Μάρτιο του 1921 ανάμεσα στους μπόλσεβίκους και τον Κεμάλ. Διακανόνιζε το καθεστώς των Στενών, χωρίς να λαμβάνει υπόψη του τους Δυτικούς, και προέβλεπε οικονομικοτεχνική βοήθεια από τη Σοβιετική Ένωση προς την Κεμαλική Τουρκία. Αποτέλεσε την ταφόπλακα του Ποντιακού ζητήματος.

Σταφιδική κρίση: Η αδυναμία ή η δυσκολία πώλησης της ελληνικής σταφίδας στο εξωτερικό λόγω της επανόδου της γαλλικής παραγωγής στη διεθνή αγορά, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα την εκδήλωση οικονομικής και κοινωνικής κρίσης στις σταφιδοπαραγωγικές περιοχές. Συνέπεια αυτού του γεγονότος ήταν η μετανάστευση πολλών Ελλήνων αγροτών κυρίως στις ΗΠΑ (αρχές 20^{ου} αιώνα).

Συνθήκη ειρήνης μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας: Υπογράφηκε στις 14 Νοεμβρίου 1913 και σύμφωνα με αυτήν ο σουλτάνος παραιτήθηκε από κάθε δικαίωμά του στην Κρήτη, η οποία έτσι εντάχθηκε στην ελληνική επικράτεια ως οργανικό κι αναπόσπαστο τμήμα της. Οι Μεγάλες Δυνάμεις αποδέχθηκαν σιωπηρά τη λύση αυτή, δηλώνοντας απλώς ότι έλαβαν γνώση για τις ενέργειες της ελληνικής κυβέρνησης.

Συνθήκη του Λονδίνου: Υπογράφηκε στις 17/30 Μαΐου 1913 και τερμάτιζε τον Α' Βαλκανικό πόλεμο. Με τη συνθήκη αυτή η Τουρκία παραχωρεί στα συμμαχικά βαλκανικά κράτη όλα τα εδάφη που βρίσκονταν δυτικά της γραμμής Αίνου – Μηδίας. Συγκεκριμένα, με το άρθρο (4) ο σουλτάνος παραιτούταν από όλα τα δικαιώματα του στην Κρήτη, την οποία παραχωρούσε στις Μεγάλες Δυνάμεις της Ευρώπης. Η συνθήκη περιείχε ασάφειες και παραλείψεις που οδήγησαν τα βαλκανικά κράτη σε ένα Δεύτερο Βαλκανικό πόλεμο.

Συνθήκη των Σεβρών: (28/7 – 10/8/1920) Ο Βενιζέλος υπογράφει στις Σέβρες του Παρισίου την ομώνυμη Συνθήκη, που προέβλεπε τη μεγαλύτερη γεωγραφικά Ελλάδα στη νεότερη ιστορία. Πρόκειται για διπλωματικό θρίαμβο του Έλληνα πρωθυπουργού, καθώς η Ελλάδα προσαρτά τη Δυτική και την Ανατολική Θράκη (μέχρι τη τσατάλτζα), την Ίμβρο και την Τένεδο και την προσωρινή διοίκηση της ευρύτερης περιοχής της Σμύρνης. Αποτελεί πραγμάτωση – έστω και μερική – της Μεγάλης Ιδέας, καθώς δημιουργείται η Ελλάδα των 2 Ηπείρων (Ευρώπη – Ασία) και των 5 θαλασσών (Αιγαίο – Ιόνιο – Κρητικό – Προποντίδα – Εύξεινος Πόντος).

Σφαιρίδιο: Μικρή σφαίρα από μολύβι, που χρησιμοποιούσαν οι ψηφοφόροι αντί για ψηφοδέλτιο. Για τελευταία φορά σφαιρίδια χρησιμοποιήθηκαν στις εκλογές της 1^{ης} Νοεμβρίου του 1920. Οι εκφράσεις "έφαγε μαύρο" και "το έριξε δαγκωτό" σχετίζονται με τη χρήση των σφαιριδίων κατά τη διαδικασία της ψηφοφορίας.

Τάγματα Εργασίας (αμελέ ταμπουρού) Ομάδες πολιτών οργανωμένες με στρατιωτικό τρόπο που δημιουργήθηκαν από τις οθωμανικές αρχές στη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου πολέμου. Συγκεκριμένα, πρόκειται για μέτρο εξόντωσης που εφάρμοσαν οι Τούρκοι εναντίον των μειονοτήτων και ιδιαίτερα εναντίον των Μικρασιατών Ελλήνων. Στα τάγματα εργασίας αναγκάζονταν να υπηρετούν άνδρες, μη μουσουλμάνοι υπήκοοι της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, δηλαδή Έλληνες και Αρμένιοι, πάνω από 45 ετών που δεν κατατάσσονταν στο στρατό. Τα μέλη των ταγμάτων εργασίας οδηγούνταν, μετά από πολυήμερες κι εξοντωτικές πορείες στα βάθη της Μ. Ασίας όπου και υποχρεώνονταν να εργαστούν σε λατομεία, ορυχεία, στη διάνοιξη δρόμων και αλλού κάτω από εξοντωτικές συνθήκες. Οι περισσότεροι πέθαιναν από την πείνα, τις κακουχίες και τις αρρώστιες. Όσοι είχαν ηλικία 20-45 ετών (κι αργότερα 18-45) μπορούσαν αρχικά να εξαγοράσουν τη στρατιωτική τους θητεία. Όσοι δεν πλήρωσαν, χαρακτηρίστηκαν λιποτάκτες. Μετά την κατάργηση της δυνατότητας εξαγοράς της θητείας σημειώθηκαν χιλιάδες λιποταξίες κι όσοι συνελήφθησαν, εκτελέστηκαν. Σύμφωνα με έκθεση Ελλήνων Βουλευτών του οθωμανικού κοινοβουλίου, 250.000 Έλληνες πέθαναν στα τάγματα εργασίας.

[Προαιρετικά: Από τους 697.000 Πόντιους που ζούσαν το 1913 στον Πόντο, περισσότεροι από 353.000, δηλαδή ποσοστό μεγαλύτερο από το 50%, θανατώθηκαν μέχρι το 1923 από τους Νεότουρκους και τους Κεμαλικούς στις πόλεις και τα χωριά, στις εξορίες και τις φυλακές, καθώς και στα τάγματα εργασίας, τα λεγόμενα «αμελέ ταμπουρού».

Ταξικά κόμματα: Είναι τα κόμματα που εκπροσωπούν κατά κύριο λόγο ή αποκλειστικά τα συμφέροντα μια κοινωνικής τάξης.

Ταμείο Περιθάλψεως Προσφύγων: Κρατικός φορέας που εντάσσεται στο Υπουργείο Περιθάλψεως, ιδρύθηκε το Νοέμβριο του 1922 και λειτούργησε μέχρι το 1925. Σκοπός της λειτουργίας του ήταν η αποκατάσταση των προσφύγων και ασχολήθηκε με την ανέγερση ξύλινων παραπηγμάτων για τη στέγασή τους.

Τοκοχρεολύσιο: Χρηματικό ποσό το οποίο πρέπει να πληρώνει κάποιος τμηματικά, για να εξοφλήσει το κεφάλαιο που δανείστηκε και τους τόκους που αντιστοιχούν σε αυτό.

Τσιφλίκι: Μεγάλη αγροτική περιοχή (συχνά περιλάμβανε ολόκληρα χωριά) που ανήκε σε ιδιώτη (τσιφλικούχος ή τσιφλικάς) και όπου εργάζονταν ακτήμονες αγρότες, οι κολίγοι. Στην επικράτεια του πρώτου ελληνικού κράτους υπήρχαν ελάχιστα τσιφλίκια, κυρίως στην Αττική και την Εύβοια, τα οποία δεν προκαλούσαν ιδιαίτερο πρόβλημα. Αργότερα, όμως, η διεύρυνση του ελληνικού κράτους με τα Επτάνησα (1864), την Άρτα και τη Θεσσαλία (1881) έφερε στο προσκήνιο το ζήτημα της μεγάλης ιδιοκτησίας. Τα τσιφλίκια της Θεσσαλίας αγοράστηκαν από πλούσιους Έλληνες του εξωτερικού οι οποίοι, πέρα από το γεγονός ότι διατήρησαν τον αναχρονιστικό θεσμό των κολίγων, άσκησαν πολιτικές και κοινωνικές πιέσεις για να κερδοσκοπήσουν από την παραγωγή του σιταριού. Επιδίωξαν δηλαδή την επιβολή υψηλών δασμών στο εισαγόμενο από τη Ρωσία σιτάρι, ώστε να μπορούν να καθορίζουν όσο το δυνατόν υψηλότερες τιμές για το εγχώριο, προκαλώντας μάλιστα

μερικές φορές και τεχνητές ελλείψεις. Το πρόβλημα των τσιφλικιών εντάθηκε όταν, με τους Βαλκανικούς πολέμους (1912-1913), η Ελλάδα ενσωμάτωσε τη Μακεδονία, όπου υπήρχαν πολλά τσιφλίκια.

Υπατη Αρμοστεία Σμύρνης: Η πολιτική διοίκηση της Σμύρνης και της ευρύτερης περιοχής της, η οποία ανατέθηκε στην Ελλάδα με τη συνθήκη των Σεβρών το 1920. Υπατος Αρμοστής ήταν ο Αριστείδης Στεργιάδης.

Υπερόντια μετανάστευση: Η μετανάστευση σε χώρες πέρα από τον Ατλαντικό Ωκεανό, κυρίως στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής.

Υπηρεσία Ανοικοδομήσεως Ανατολικής Μακεδονίας. Υπηρεσία του ελληνικού κράτους που δημιουργήθηκε αμέσως μετά τη λήξη των εχθροπραξιών το 1918 (τέλος του Α' Παγκοσμίου πολέμου). Η υπηρεσία αυτή (κρατικός φορέας) μερίμνησε για την επανεγκατάσταση των Ελλήνων προσφύγων – κατοίκων της Ανατολικής Μακεδονίας – στις εστίες τους. Οι πληθυσμοί αυτοί είτε είχαν εκδιωχθεί είτε είχαν εγκαταλείψει τους τόπους κατοικίας τους το 1916, όταν κατά τη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου πολέμου οι περιοχές όπου κατοικούσαν είχαν καταληφθεί από βουλγαρικά στρατεύματα. Μετά τη λήξη των εχθροπραξιών, το 1918, οι πληθυσμοί αυτοί επέστρεψαν στις εστίες τους και η *Υπηρεσία Ανοικοδομήσεως Ανατολικής Μακεδονίας* μερίμνησε για την επανεγκατάστασή τους.

Υπηρεσία Παλινοστήσεως και Περιθάλψεως: Υπηρεσία που ιδρύθηκε στα πλαίσια της Ύπατης Αρμοστείας της Σμύρνης (1919-1922). Βοηθούσε όσους Έλληνες πρόσφυγες του πρώτου διωγμού επέστρεψαν στη Μικρά Ασία (παλινοστούντες) να αποκατασταθούν στα σπίτια τους και τις στις ασχολίες τους.

Υπόθεση Πατσίφικο: Σειρά γεγονότων που ξεκίνησαν τον Απρίλιο του 1849, όταν ο αθηναϊκός όχλος λεηλάτησε το σπίτι του βρετανικής υπηκοότητας Εβραίου Δον Πατσίφικο. Αυτός απαίτησε υπερβολική αποζημίωση από την ελληνική κυβέρνηση και ζήτησε την παρέμβαση της βρετανικής πρεσβείας. Η βρετανική κυβέρνηση έκανε επίδειξη δύναμης κι επέβαλε το 1850 ναυτικό αποκλεισμό της Ελλάδας, με την απαίτηση να διευθετηθεί η υπόθεση του Πατσίφικο και κάποιων άλλων βρετανών υπηκόων. Μετά από έντονη αντίδραση της Γαλλίας και της Ρωσίας σταμάτησε ο αποκλεισμός.

Υποθήκη: Δικαίωμα το οποίο αποκτά ο δανειστής επάνω στην ακίνητη περιουσία του οφειλέτη, ως ασφάλεια για την εξασφάλιση των χρημάτων του, χωρίς ο τελευταίος να χάνει την κυριότητα της ακίνητης περιουσίας του.

Υπουργείο Περιθάλψεως: Τον Ιούλιο του 1917 (αμέσως μετά το τέλος του Εθνικού Διχασμού, όπου είχε επικρατήσει ο Βενιζέλος και ο βασιλιάς Κωνσταντίνος είχε εγκαταλείψει την Ελλάδα) ιδρύθηκε το Υπουργείο Περιθάλψεως, το οποίο φρόντισε για την άμεση ανακούφιση των προσφύγων. Για πρώτη φορά θεσμοθετήθηκε η περιθάλψη και για τις οικογένειες των εφένδρων που βρίσκονταν στο μέτωπο καθώς και για τις οικογένειες των θυμάτων του πολέμου. Επιπλέον, το Υπουργείο Περιθάλψεως μερίμνησε για την παλινοστήση των προσφύγων του πρώτου διωγμού. Τέλος, μετά την άφιξη των προσφύγων του 1922, το Υπουργείο Περιθάλψεως, αφού ενισχύθηκε με έκτακτο προσωπικό ανέλαβε το έργο της προσωρινής στέγασης των προσφύγων.

Φεντερασιόν: Η μεγάλη πολυεθνική εργατική οργάνωση που είχε αναπτυχθεί στη Θεσσαλονίκη – μιας πόλης με σημαντικό για τα μέτρα της περιοχής βιομηχανικό υπόβαθρο και κοσμοπολίτικο χαρακτήρα - στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, με πρωτεργάτες σοσιαλιστές από την ανοικτή σε νέες ιδέες εβραϊκή κοινότητα της πόλης. Η Φεντερασιόν αποτέλεσε σημαντικό δίαυλο για τη διάδοση σοσιαλιστικής και εργατικής ιδεολογίας στη χώρα.

Φροντιστήριο Τραπεζούντας: Ιδρύθηκε το 1682 από το μεγάλο Τραπεζούντιο δάσκαλο του Γένους Σεβαστό Κυμινήτη και λειτούργησε παρά τις αντιξοότητες, μέχρι το 1922. Διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην πνευματική και ηθική ανάπλαση των Ελληνοποντίων και στην ανάπτυξη της εθνικής τους συνείδησης.

Φυγάδες: Οι Έλληνες της Κωνσταντινούπολης που μετά την καταστροφή του 1922 και παρά την εξαίρεση της Σύμβασης της Λοζάνης κατέφυγαν στον ελλαδικό χώρο, γιατί φοβήθηκαν τις βιαιοπραγίες των Τούρκων. Όταν επέστρεψαν στις εστίες τους, το ελληνικό Δημόσιο υποχρεώθηκε να πληρώσει αποζημίωση στο τουρκικό κράτος, προκειμένου να πάρουν πίσω τις περιουσίες τους, με το πρόσχημα πως οικειοθελώς εγκατέλειψαν την Τουρκία. Το ζήτημα ρυθμίστηκε με το οικονομικό Σύμφωνο της 10^{ης} Ιουνίου του 1930.

Χάττι – Χουμαγιούν (1856) – Χάττ-ι Σερίφ (1839): Αυτοκρατορικά διατάγματα που εξέδωσε για τους υπηκόους του ο σουλτάνος κάτω από την πίεση των Μεγάλων Δυνάμεων. Τα διατάγματα αυτά, που εκδόθηκαν στο πλαίσιο του Τανζιμάντ (μεγάλη περίοδος μεταρρυθμιστικών προσπαθειών στην Οθωμανική Αυτοκρατορία), παραχωρούσαν διευρυμένα προνόμια στις εθνότητες οι οποίες ζούσαν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, ενισχύοντας ιδιαίτερα τη θέση των Ελλήνων υπηκόων.

Χειραφέτιση: Η πορεία προς την πολιτική συνειδητοποίηση των Ελλήνων για την ανάγκη ύπαρξης κοινοβουλευτισμού

Συμπληρωματικοί ορισμοί:

Αγροτική Αποκατάσταση των προσφύγων: Η παροχή στους πρόσφυγες στέγης και κλήρου (κτημάτων) στην ύπαιθρο. Η αγροτική αποκατάσταση στο μεγαλύτερο μέρος της ήταν έργο της Επιτροπής Αποκαταστάσεως Προσφύγων (ΕΑΠ). Απέβλεπε στη δημιουργία μικρών γεωργικών ιδιοκτησιών. Η εγκατάσταση των προσφύγων έγινε σε εγκαταλελειμμένα χωριά, σε νέους, αμιγώς προσφυγικούς συνοικισμούς. Ο παραχωρούμενος κλήρος ποίκιλλε ανάλογα με το μέγεθος της οικογένειας των προσφύγων, την ποιότητα του εδάφους, το είδος της καλλιέργειας και τη δυνατότητα άρδευσης. Συνήθως, ο κλήρος δεν αποτελούσε ενιαία έκταση, αλλά τεμάχια αγρών που βρίσκονταν σε διαφορετικές τοποθεσίες. Στην αρχή, η διανομή από τις υπηρεσίες εποικισμού ήταν προσωρινή. Θα γινόταν οριστική μετά την κτηματογράφηση από την τοπογραφική υπηρεσία του Υπουργείου Γεωργίας. Εκτός από τη γη παραχωρούνταν στέγη, εργαλεία, σπόροι, λιπάσματα και ζώα.

Για τη στέγαση τηρήθηκε το σύστημα της ανέγερσης των οικιών απευθείας από την ΕΑΠ (εργολαβία) ή της ανέγερσης από τους ίδιους τους πρόσφυγες με τη χορήγηση όλων των οικοδομικών υλικών (αυτεπιστασία). Τα κτίσματα ήταν, συνήθως, δύο δωμάτια, μία αποθήκη κι ένας σταύλος. Την αξία του παραχωρούμενου κλήρου θα πλήρωναν οι πρόσφυγες με δόσεις. Ο τίτλος που δινόταν στους κληρούχους ήταν τίτλος απλής κατοχής. Θα γινόταν τίτλος πλήρους κυριότητας αργότερα, μετά την αποπληρωμή του χρέους. Μετά τη διάλυση της ΕΑΠ, το 1930, τα χρέη των αγροτών προσφύγων ανέλαβε να εισπράξει η Αγροτική Τράπεζα.

Γραφεία Ανταλλαγής Πληθυσμών: Υπηρεσίες της Γενικής Διεύθυνσης Ανταλλαγής Πληθυσμών, που δημιουργήθηκαν όπου διέμεναν πρόσφυγες, ώστε να κάνουν πιο αποτελεσματική τη λειτουργία της κεντρικής υπηρεσίας. Στο πλαίσιο αυτό, η προσωρινή εκτίμηση των περιουσιών των ανταλλάξιμων προσφύγων έγινε με βάση τις δηλώσεις που υποβλήθηκαν στα κατά τόπους Γραφεία Ανταλλαγής Πληθυσμών. Οι αιτήσεις των δικαιούχων εξετάζονταν από ειδικές επιτροπές προσφύγων, συμπατριωτών των ενδιαφερομένων. Εάν θεωρούνταν ανακριβείς, προβλεπόταν αναθεώρηση τους από ένα Ανώτατο Συμβούλιο. Καθορίστηκαν επίσης τα περιουσιακά στοιχεία για τα οποία καταβαλλόταν αποζημίωση. Η προκαταβολή θα δινόταν σ' εκείνους που δεν είχαν μέχρι τότε αποκατασταθεί.

Ελληνοτουρκική Σύμβαση της Λοζάνης (30 Ιανουαρίου 1923): Σύμβαση που υπογράφηκε ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία στο περιθώριο της Διάσκεψης Ειρήνης της Λοζάνης, στις 30 Ιανουαρίου 1923, και η οποία ρύθμιζε την ανταλλαγή των πληθυσμών μεταξύ των δύο χωρών. Προβλεπόταν η υποχρεωτική ανταλλαγή μεταξύ των Ελλήνων ορθόδοξων κατοίκων της Τουρκίας και των μουσουλμάνων κατοίκων της Ελλάδας. Αυτή θα ίσχυε τόσο γι' αυτούς που παρέμεναν στις εστίες τους όταν υπογράφηκε η Σύμβαση, όσο και για εκείνους που είχαν ήδη καταφύγει στην ομόθρησκη χώρα. Μάλιστα, η ανταλλαγή ίσχυσε αναδρομικά για όλες τις μετακινήσεις που έγιναν από τη μέρα που κηρύχθηκε ο Α' Βαλκανικός πόλεμος (18 Οκτωβρίου 1912). Από την ανταλλαγή αυτή εξαιρέθηκαν οι Έλληνες ορθόδοξοι της Κωνσταντινούπολης, της Ίμβρου και της Τενέδου και οι μουσουλμάνοι της Δυτικής Θράκης.

Επιτροπές Εκτίμησης (Πρωτοβάθμιες και Δευτεροβάθμιες): Επιτροπές που συστάθηκαν με σκοπό την οριστική εκτίμηση των περιουσιών των προσφύγων που εγκαταλείφθηκαν στην Τουρκία. Οι Πρωτοβάθμιες Επιτροπές Εκτίμησης αποτιμούσαν, σε πρώτο βαθμό, τις περιουσίες που είχαν δηλωθεί από τους πρόσφυγες και οι Δευτεροβάθμιες Επιτροπές Εκτίμησης εξέταζαν, σε δεύτερο βαθμό, προβλήματα που ενδεχομένως θα ανέκυπταν.

Επιτροπές Αποκαταστάσεως Προσφύγων (ΕΑΠ): Οργανισμός που δημιουργήθηκε μετά την άφιξη των προσφύγων στην Ελλάδα με σκοπό την αποκατάστασή τους. Η ελληνική κυβέρνηση, μπροστά στο τεράστιο έργο της περίθαλψης κι αποκατάστασης των προσφύγων που έπρεπε να αναλάβει, ζήτησε τη βοήθεια της Κοινωνίας των Εθνών (ΚΤΕ). Με πρωτοβουλία της ΚΤΕ, το Σεπτέμβριο του 1923 ιδρύθηκε ένας αυτόνομος οργανισμός με πλήρη νομική υπόσταση, η Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων (ΕΑΠ), με έδρα την Αθήνα. Βασική αποστολή της ήταν να εξασφαλίσει στους πρόσφυγες παραγωγική απασχόληση κι οριστική στέγαση.

Η ελληνική κυβέρνηση διέθεσε στην ΕΑΠ τα εξής:

➤ τις ιδιοκτησίες των Τούρκων ανταλλαξιμών και των Βουλγάρων που εγκατέλειψαν την Ελλάδα, κτήματα του Δημοσίου, κτήματα που απαλλοτριώθηκαν με την αγροτική μεταρρύθμιση και μοναστηριακή γη (συνολικά πάνω από 8.000.000 στρέμματα),

- το ποσό από δύο δάνεια (1924, 1928) που είχε συνάψει η ελληνική κυβέρνηση στο εξωτερικό,
- οικόπεδα μέσα ή γύρω από τις πόλεις για την ανέγερση αστικών συνοικισμών,
- το τεχνικό και διοικητικό προσωπικό του Υπουργείου Γεωργίας και του Υπουργείου Προνοίας και Αντιλήψεως.

Η ΕΑΠ λειτούργησε μέχρι το τέλος του 1930. Με ειδική σύμβαση μεταβίβασε στο Ελληνικό Δημόσιο την περιουσία της, καθώς και τις υποχρεώσεις που είχε αναλάβει απέναντι στους πρόσφυγες. Μετά τη διάλυσή της, τα χρέη των αγροτών προσφύγων προς την ΕΑΠ ανέλαβε να εισπράξει η Αγροτική Τράπεζα.

Γενικότερα, το γεγονός ότι η ΕΑΠ ήταν ένας οργανισμός υπό διεθνή έλεγχο τη βοήθησε να είναι αποστασιοποιημένη από την ταραγμένη ελληνική πολιτική ζωή κι ως εκ τούτου αποτελεσματικότερη. Βέβαια, για την υλοποίηση των προγραμμάτων της το ελληνικό κράτος της παραχώρησε τα υλικά μέσα και το ανθρώπινο δυναμικό. Και αν σε κάποιες περιπτώσεις το έργο των κατά τόπους επιτροπών της ΕΑΠ ή του κράτους γινόταν βιαστικά, εμπειρικά και πρόχειρα ή εξυπηρετούσε απλώς άμεσες ανάγκες και πολιτικές σκοπιμότητες, αυτό δε μειώνει τη σπουδαιότητα του συνολικού έργου που επιτεύχθηκε.

Κρητική Πολιτεία: Το νέο πολιτικό σχήμα που άρχισε να οργανώνεται με γοργούς ρυθμούς στην Κρήτη μετά από την αναχώρηση από το νησί των ξένων ναυάρχων (10 Δεκεμβρίου 1898). Ορίστηκε μια δεκαεξαμελής επιτροπή από 12 χριστιανούς και 4 μουσουλμάνους, για να εκπονήσει το σχέδιο του κρητικού Συντάγματος. Πρόκειται για την επίσημη ονομασία με την οποία η κρήτη αναγνωρίστηκε ως αυτόνομη πολιτεία και τέθηκε υπό τη διεθνή προστασία των Μεγάλων Δυνάμεων της εποχής (Αγγλία, Αυστροουγγαρία, Γαλλία, Γερμανία και Ρωσία). Πρώτος επικεφαλής της Κρητικής Πολιτείας με τον τίτλο του Ύπατου Αρμοστή ορίστηκε ο εντολοδόχος των Μεγάλων Δυνάμεων πρίγκιπας Γεώργιος, ο οποίος ανέλαβε επίσημα τα καθήκοντά του στις 9 Δεκεμβρίου 1898. το καθεστώς αυτό διατηρήθηκε στην Κρήτη μέχρι την εποχή του Α' Βαλκανικού πολέμου. Τότε, το 1913, ανακηρύχθηκε η ένωση της κρήτης με την Ελλάδα.

Μικτή Επιτροπή: Επιτροπή στην οποία συμμετείχαν εκπρόσωποι τόσο της Ελλάδας όσο και της Οθωμανικής αυτοκρατορίας (γι' αυτό και ονομάστηκε *μικτή*) και δημιουργήθηκε τον Ιούνιο του 1914. Λίγους μήνες νωρίτερα, στις αρχές του 1914, είχε αρχίσει ο πρώτος διωγμός σε βάρος των ελληνικών πληθυσμών της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Αντιμέτωπο με αυτή την κατάσταση, το Οικουμενικό Πατριαρχείο κήρυξε την Ορθόδοξη Εκκλησία σε διωγμό κι ανέστειλε τη λειτουργία των ορθόδοξων εκκλησιών και των ελληνικών σχολείων στην Οθωμανική αυτοκρατορία. Η Ελλάδα αντέδρασε κι ανέλαβε διπλωματικές ενέργειες, προκειμένου να αρχίσουν διαπραγματεύσεις για εθελούσια ανταλλαγή Ελλήνων ορθοδόξων της Τουρκίας και Μουσουλμάνων της Ελλάδας. Στο πλαίσιο αυτό ιδρύθηκε τον Ιούνιο του 1914 μία μικτή Επιτροπή που θα ρύθμιζε τα σχετικά με την ανταλλαγή, όμως αυτή δε λειτούργησε, λόγω της εισόδου της Τουρκίας στον Α' Παγκόσμιο πόλεμο, τον Οκτώβριο του 1914.

[ΠΡΟΣΟΧΗ!!! Η Μικτή Επιτροπή (1914) διαφέρει από τη Μικτή Επιτροπή Ανταλλαγής]

Μικτή Επιτροπή Ανταλλαγής: Επιτροπή που ιδρύθηκε με βάση το άρθρο 11 της Σύμβασης της Λοζάνης (30 Ιανουαρίου 1923). Έδρα της Επιτροπής ορίστηκε η Κωνσταντινούπολη. Την αποτελούσαν έντεκα μέλη (τέσσερις Έλληνες, τέσσερις Τούρκοι και τρία μέλη – πολίτες ουδέτερων κατά τον Α Παγκόσμιο πόλεμο κρατών) με αρμοδιότητες τον καθορισμό του τρόπου μετανάστευσης των πληθυσμών και την εκτίμηση της ακίνητης περιουσίας των ανταλλαξιμών. Σύμφωνα με τη Σύμβαση της Λοζάνης, σκοπός της Επιτροπής ήταν να διευκολύνει τους ανταλλάξιμους στις μετακινήσεις τους. Στο πλαίσιο αυτό, η Μικτή Επιτροπή Ανταλλαγής φρόντισε για τη μεταφορά στην Ελλάδα, το 1924 και το 1925, περίπου 200.000 Ελλήνων που είχαν παραμείνει μετά το τέλος του Μικρασιατικού πολέμου στην Καππαδοκία και γενικότερα στην Κεντρική και Νότια Μικρά Ασία. Στη συνέχεια, η Μικτή Επιτροπή Ανταλλαγής ανέλαβε, σύμφωνα με το σκοπό ίδρυσής της, το έργο της εκτίμησης της αξίας των εκατέρωθεν περιουσιών που εγκαταλείφθηκαν. Για να βοηθήσει το έργο της ελληνικής αντιπροσωπείας, στη Μικτή Επιτροπή συστάθηκε το 1924 η *Γενική Διεύθυνση Ανταλλαγής Πληθυσμών* που υπαγόταν στο Υπουργείο Γεωργίας.

[ΠΡΟΣΟΧΗ!!! Η Μικτή Επιτροπή Ανταλλαγής διαφέρει από τη Μικτή Επιτροπή (1914)]

Οργανικός Νόμος του 1900: Νόμος που θεσπίστηκε από την πρώτη κυβέρνηση της Κρητικής Πολιτείας και αντιμετώπισε με επιτυχία ένα σοβαρό ζήτημα του νησιού, το εκκλησιαστικό καθεστώς. Πιο συγκεκριμένα, έδωσε λύση σε ακανθώδη εκκλησιαστικά ζητήματα, όπως ήταν η σχέση της Εκκλησίας της Κρήτης με το Οικουμενικό Πατριαρχείο και η εκλογή Μητροπολίτη και Επισκόπων. Το βασικό σχήμα, που με μερικές

τροποποιήσεις ισχύει μέχρι σήμερα, είναι ένα καθεστώς ημιαυτόνομης Εκκλησίας, της οποίας ο Προκαθήμενος εκλέγεται από το Οικουμενικό Πατριαρχείο και η Κρητική Πολιτεία εκδίδει το Διάταγμα της αναγνώρισης κι εγκατάστασής του.

Πατριαρχική Επιτροπή: Επιτροπή που συστάθηκε από το Πατριαρχείο στην Κωνσταντινούπολη τον Οκτώβριο του 1918, μετά τον τερματισμό του Α' Παγκοσμίου πολέμου για την Οθωμανική Αυτοκρατορία, με σκοπό την οργάνωση του επαναπατριsmού των εκτοπισμένων Ελλήνων, με τη βοήθεια του Πατριαρχείου και της ελληνικής κυβέρνησης. Η παλιννόστηση έγινε τμηματικά, με τη μέριμνα του Υπουργείου Περιθάλψεως, κι επιτράπηκε αρχικά να επιστρέψουν οι ευπορότεροι και οι πρόσφυγες οι προερχόμενοι από ορισμένες μόνο περιοχές της Δυτικής Μικράς Ασίας. Οι περισσότεροι επέστρεψαν στις εστίες τους μετά την απόβαση του ελληνικού στρατού στη Σμύρνη, το Μάιο του 1919. μέχρι το τέλος του 1920 η πλειονότητα των προσφύγων είχε επιστρέψει στη Μικρά Ασία και την Ανατολική Θράκη.

Ποντιακή Δημοκρατία: Αυτόνομο ποντιακό κράτος που θέλησαν να δημιουργήσουν οι Έλληνες του Πόντου μετά την κατάρρευση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Ωστόσο, παρά τις προσπάθειές τους, ο στόχος αυτός τελικά δεν επιτεύχθηκε.

Ποντιακό ζήτημα: Το σύνολο των πολιτικών, διπλωματικών κι άλλων εξελίξεων που σχετιζόνταν με τις προσπάθειες των Ελλήνων του Πόντου να κερδίσουν την ανεξαρτησία τους.

Ποντοαρμενική ομοσπονδία: Μορφή ομοσπονδιακού κράτους που δημιουργήθηκε για σύντομο διάστημα μέσα από τη συνεργασία Ποντίων και Αρμενίων κατά τα χρόνια μετά τη λήξη του Α' Παγκοσμίου πολέμου. Πιο συγκεκριμένα, παράλληλη με τον παν-ποντιακό αγώνα των Ελλήνων της Ρωσίας, ο μητροπολίτης Χρυσάνθος επισκέφθηκε το Εριβάν της Αρμενίας και διαπραγματεύτηκε με τους Αρμένιους, καθώς επίσης και με τους μουσουλμάνους του Πόντου, μια μορφή συνομοσπονδίας. Ωστόσο, η αμοιβαία καχυποψία έγινε αιτία να χαθεί πολύτιμος χρόνος, ο οποίος αποδείχθηκε μοιραίος, εξαιτίας των γρήγορων πολιτικών εξελίξεων.

Προκήρυξη της Ηνωμένης Αντιπολιτεύσεως (26 Φεβρουαρίου 1905): Πολιτικό κείμενο που συντάχθηκε και υπογράφηκε από την ηγετική τριανδρία της Ηνωμένης Αντιπολιτεύσεως της Κρήτης (Ελ. Βενιζέλος, Κ. Φούμης, Κ. Μάνος) και 15 άλλους επιφανείς πολιτευτές του νησιού στις 26 Φεβρουαρίου 1905. Κύριο αίτημα που διατυπωνόταν στο κείμενο ήταν η μεταβολή του συντάγματος της Κρητικής Πολιτείας. Η προκήρυξη αυτή ήταν το πρώτο επίσημο επαναστατικό κείμενο, το προμήνυμα της επανάστασης του Θερίσου.

Πρώτο Παγκόσμιο Πανποντιακό Συνέδριο: Συνέδριο που οργανώθηκε στη Μασσαλία το Φεβρουάριο του 1918 και στο οποίο συμμετείχαν εκπρόσωποι όλων των ποντιακών κοινοτήτων του κόσμου. Κατά τη διάρκεια του συνεδρίου, ο Κ. Κωνσταντινίδης, ένας από τους πρωτεργάτες των αγώνων για τη δημιουργία μιας αυτόνομης ποντιακής δημοκρατίας, με τηλεγράφημα που έστειλε στον Α. Τρότσκι, έναν από τους ηγέτες της νεαρής τότε Σοβιετικής Ένωσης, ζήτησε επίσημα την υποστήριξη των αγώνων των Ποντίων από τους Σοβιετικούς.

Πρώτο Πανελλήνιο Συνέδριο των Ελλήνων της Ρωσίας: Συνέδριο που πραγματοποιήθηκε στο Ταϊγάνιο τον Ιούλιο του 1918 και στο οποίο συμμετείχαν εκπρόσωποι όλων των ελληνικών κοινοτήτων της Ρωσίας. Κατά τη διάρκεια του συνεδρίου, οι Έλληνες της Ρωσίας, ευαισθητοποιημένοι από τον ξεριζωμό των Ελλήνων της Μικράς Ασίας, αποφάσισαν την εκλογή Κεντρικού Συμβουλίου για τη δημιουργία ανεξάρτητου Ποντιακού Κράτους, με προσωρινή έδρα την πόλη Ροστόβ.

«Ροπαλοφόροι» (Κρήτη): Ονομασία που δόθηκε από τους επαναστάτες του Θερίσου στα μέλη ενός αστυνομικού σώματος που δημιούργησε ο Ύπατος Αρμοστής Γεώργιος για να στηρίξει την εξουσία του την εποχή της επανάστασης. Πιο συγκεκριμένα, η Κρητική Βουλή, που ενεργούσε κατά τις εντολές του αρμοστειακού περιβάλλοντος, αφού δεν υπήρχε αντιπολίτευση, ψήφισε το νόμο «Περί ιδρύσεως σώματος δημοφρουρών», οι οποίοι θα στηρίζαν την έννομη τάξη. Αυτούς τους αποκαλούσαν οι επαναστάτες «ροπαλοφόρους».

Σύμβαση της Άγκυρας (Ιούνιος 1925) – Συμφωνία των Αθηνών (Δεκέμβριος 1926): Συμφωνίες που υπογράφηκαν ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία ύστερα από διαπραγματεύσεις, τον Ιούνιο του 1925, η

πρώτη και το Δεκέμβριο του 1926, η δεύτερη. Οι δύο συμφωνίες υπογράφηκαν για να ρυθμιστούν διάφορα επίμαχα θέματα που είχαν προκύψει ανάμεσα στις δύο χώρες μετά την υπογραφή της Σύμβασης ανταλλαγής πληθυσμών και της Συνθήκης ειρήνης της Λοζάνης, το 1923. Ωστόσο, και οι δύο συμφωνίες δεν εφαρμόστηκαν ποτέ.

[ΠΡΟΣΟΧΗ!!! Η Σύμβαση της Αγκυρας διαφέρει από τη *Συμφωνία της Αγκυρας*.]

Σύμβαση της Λοζάνης (30 Ιανουαρίου 1923): Σύμβαση που υπογράφηκε ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία στο περιθώριο της Διάσκεψης Ειρήνης της Λοζάνης, στις 30 Ιανουαρίου 1923, και η οποία ρύθμιζε την ανταλλαγή των πληθυσμών μεταξύ των δύο χωρών. Προβλεπόταν η υποχρεωτική ανταλλαγή μεταξύ των Ελλήνων ορθοδόξων κατοίκων της Τουρκίας και των μουσουλμάνων κατοίκων της Ελλάδας. Αυτή θα ίσχυε τόσο γι' αυτούς που παρέμεναν στις εστίες τους όταν υπογράφηκε η Σύμβαση, όσο κι για εκείνους που είχαν ήδη καταφύγει στην ομόθρησκη χώρα. Μάλιστα, η ανταλλαγή ίσχυσε αναδρομικά για όλες τις μετακινήσεις που έγιναν από τη μέρα που κηρύχθηκε ο Α' Βαλκανικός πόλεμος (18 Οκτωβρίου 1912). Από την ανταλλαγή αυτή εξαιρέθηκαν οι Έλληνες ορθόδοξοι της Κωνσταντινούπολης, της Ίμβρου και της Τενέδου και οι μουσουλμάνοι της Δυτικής Θράκης.

[ΠΡΟΣΟΧΗ!!! Η Σύμβαση της Λοζάνης διαφέρει από τη *Συνθήκη της Λοζάνης*]

Συμφωνία της Αγκυρας (10 Ιουνίου 1930): Οικονομικό σύμφωνο που υπογράφηκε ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία στις 10 Ιουνίου 1930. τα κυριότερα σημεία του ήταν:

- Ρύθμισε το ζήτημα των Ελλήνων ορθοδόξων της Κωνσταντινούπολης και των μουσουλμάνων της Θράκης, καθώς και των «φυγάδων».
- Όριζε ότι οι ανταλλάξιμες μουσουλμανικές περιουσίες στην Ελλάδα και οι ελληνικές στην Τουρκία περιέρχονταν στην κυριότητα του Ελληνικού και Τουρκικού Δημοσίου, αντίστοιχα.
- Προέβλεπε αμοιβαία απόσβεση των οικονομικών υποχρεώσεων μεταξύ των δύο χωρών.

Η συμφωνία ολοκληρώθηκε στις 30 Οκτωβρίου του ίδιου έτους με το *Σύμφωνο φιλίας, ουδετερότητας και διαιτησίας, το Πρωτόκολλο για τον περιορισμό των ναυτικών εξοπλισμών και τη Σύμβαση εμπορίου, εγκατάστασης και ναυτιλίας*. Με την τελευταία αυτή σύμβαση δόθηκε η δυνατότητα στους υπηκόους του καθενός από τα δύο κράτη να ταξιδεύουν ή να εγκαθίστανται (με κάποιους περιορισμούς) στο έδαφος του άλλου κράτους.

[ΠΡΟΣΟΧΗ!!! Η *Συμφωνία της Αγκυρας* διαφέρει από τη *Σύμβαση της Αγκυρας*].

Συνθήκη της Λοζάνης (24 Ιουλίου 1923): Συνθήκη που υπογράφηκε ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία στις 24 Ιουλίου 1923 στη Λοζάνη της Ελβετίας. Η συνθήκη αυτή καθόριζε το νέο πλαίσιο σχέσεων των δύο χωρών, όπως αυτές είχαν διαμορφωθεί μετά το τέλος του Μικρασιατικού πολέμου. Η Συνθήκη της Λοζάνης σήμανε το οριστικό τέλος της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, τη γένεση του εθνικού τουρκικού κράτους και τη συρρίκνωση του ελληνισμού στα εδαφικά όρια του ελληνικού κράτους.

[ΠΡΟΣΟΧΗ!!! Η *Συνθήκη της Λοζάνης* διαφέρει από τη *Σύμβαση της Λοζάνης*]

Συνθήκη φιλίας και συνεργασίας μπολσεβίκων – Κεμάλ : Συνθήκη που υπογράφηκε το Μάρτιο του 1921 ανάμεσα στους μπολσεβίκους (Σοβιετική Ένωση) και τον Κεμάλ. Διακανόνιζε το καθεστώς των Στενών, χωρίς να λαμβάνει υπόψη του τους Δυτικούς, και προέβλεπε οικονομικοτεχνική βοήθεια από τη Σοβιετική Ένωση προς την Κεμαλική Τουρκία. Η συνθήκη αυτή έδωσε στον αδύναμο ως τότε Κεμάλ την οικονομική, στρατιωτική και ηθική δυνατότητα να συνεχίσει τις επιχειρήσεις του κατά των Ποντίων και, ακόμη, να εμφανιστεί στη Συνδιάσκεψη του Λονδίνου με υπερβολικές απαιτήσεις, που λόγω της ιστορικής συγκυρίας δεν απορρίφθηκαν από τις νικήτριες Δυνάμεις, παρά το γεγονός ότι ήταν σύμμαχοι με τους Έλληνες. Σύμφωνα με το σχολικό βιβλίο, η συνθήκη αυτή αποτέλεσε την ταφόπετρα του ποντιακού ζητήματος.

Συμφωνία των Μουρνιών Κυδωνίας (2 Νοεμβρίου 1905): Συμφωνία που υπογράφηκε από τον Ελευθέριο Βενιζέλο ως εκπρόσωπο των επαναστατών του Θερίσου στις 2 Νοεμβρίου 1905 στο μοναστήρι των Μουρνιών Κυδωνίας. Με τη συμφωνία αυτή τερατίστηκε επίσημα η επανάσταση του Θερίσου, εξασφαλίστηκε γενική αμνηστία και οι Μεγάλες Δυνάμεις δεσμεύτηκαν να επεξεργαστούν ένα χάρτη νέων παραχωρήσεων στον κρητικό λαό, αρνούμενες πάντως να επιτρέψουν την ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα.

Σύνταγμα της Κρητικής Πολιτείας: Σύνταγμα που συντάχθηκε κατά το πρότυπο του ισχύοντος τότε ελληνικού συντάγματος κι αφού εγκρίθηκε από το Συμβούλιο των Πρέσβων των Προστάτιδων Δυνάμεων στη Ρώμη τέθηκε σε εφαρμογή στην Κρήτη, αμέσως μετά την ανακήρυξη του καθεστώτος της Κρητικής Πολιτείας. Το Σύνταγμα της Κρητικής Πολιτείας ήταν υπερβολικά συντηρητικό και παραχωρούσε στον Ηγεμόνα, όπως ονομάστηκε ο Ύπατος Αρμοστής υπερεξουσίες, που εύκολα μπορούσαν να τον οδηγήσουν σε δεσποτική συμπεριφορά. Επιπλέον, η ασάφεια στον ακριβή καθορισμό αρμοδιοτήτων δημιουργούσε τριβές και προσωπικές αντιπαραθέσεις στο έργο της διοίκησης.

Τάγματα Εργασίας (αμελέ ταμπουρού) Ομάδες πολιτών οργανωμένες με στρατιωτικό τρόπο που δημιουργήθηκαν από τις οθωμανικές αρχές στη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου πολέμου. Συγκεκριμένα, πρόκειται για μέτρο εξόντωσης που εφάρμοσαν οι Τούρκοι εναντίον των μειονοτήτων και ιδιαίτερα εναντίον των Μικρασιατών Ελλήνων. Στα τάγματα εργασίας αναγκάζονταν να υπηρετούν άνδρες, μη μουσουλμάνοι υπήκοοι της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, δηλαδή Έλληνες και Αρμένιοι, πάνω από 45 ετών που δεν κατατάσσονταν στο στρατό. Τα μέλη των ταγμάτων εργασίας οδηγούνταν, μετά από πολυήμερες κι εξοντωτικές πορείες στα βάθη της Μ. Ασίας όπου και υποχρεώνονταν να εργαστούν σε λατομεία, ορυχεία, στη διάνοιξη δρόμων και αλλού κάτω από εξοντωτικές συνθήκες. Οι περισσότεροι πέθαιναν από την πείνα, τις κακουχίες και τις αρρώστιες. Όσοι είχαν ηλικία 20-45 ετών (κι αργότερα 18-45) μπορούσαν αρχικά να εξαγοράσουν τη στρατιωτική τους θητεία. Όσοι δεν πλήρωσαν, χαρακτηρίστηκαν λιποτάκτες. Μετά την κατάργηση της δυνατότητας εξαγοράς της θητείας σημειώθηκαν χιλιάδες λιποταξίες κι όσοι συνελήφθησαν, εκτελέστηκαν. Σύμφωνα με έκθεση Ελλήνων Βουλευτών του οθωμανικού κοινοβουλίου, 250.000 Έλληνες πέθαναν στα τάγματα εργασίας.

[Προαιρετικά: Από τους 697.000 Πόντιους που ζούσαν το 1913 στον Πόντο, περισσότεροι από 353.000, δηλαδή ποσοστό μεγαλύτερο από το 50%, θανατώθηκαν μέχρι το 1923 από τους Νεότουρκους και τους Κεμαλικούς στις πόλεις και τα χωριά, στις εξορίες και τις φυλακές, καθώς και στα τάγματα εργασίας, τα λεγόμενα «αμελέ ταμπουρού».

Υπηρεσία Ανοικοδομήσεως Ανατολικής Μακεδονίας. Υπηρεσία του ελληνικού κράτους που δημιουργήθηκε αμέσως μετά τη λήξη των εχθροπραξιών το 1918 (τέλος του Α' Παγκοσμίου πολέμου). Η υπηρεσία αυτή (κρατικός φορέας) μερίμνησε για την επανεγκατάσταση των Ελλήνων προσφύγων – κατοίκων της Ανατολικής Μακεδονίας – στις εστίες τους. Οι πληθυσμοί αυτοί είτε είχαν εκδιωχθεί είτε είχαν εγκαταλείψει τους τόπους κατοικίας τους το 1916, όταν κατά τη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου πολέμου οι περιοχές όπου κατοικούσαν είχαν καταληφθεί από βουλγαρικά στρατεύματα. Μετά τη λήξη των εχθροπραξιών, το 1918, οι πληθυσμοί αυτοί επέστρεψαν στις εστίες τους και η Υπηρεσία Ανοικοδομήσεως Ανατολικής Μακεδονίας μερίμνησε για την επανεγκατάστασή τους.

Υπουργείο Γεωργίας: Υπουργείο που ασχολήθηκε με την αποκατάσταση των προσφύγων. Υπηρεσία του Υπουργείου Γεωργίας ήταν η Γενική Διεύθυνση Ανταλλαγής Πληθυσμών που συστάθηκε το 1924, για να βοηθήσει το έργο της ελληνικής αντιπροσωπείας στη Μικτή Επιτροπή Ανταλλαγής αναφορικά με την εκτίμηση της αξίας των περιουσιών που εγκαταλείφθηκαν από τους πρόσφυγες.

Υπηρεσία Παλινοστήσεως και Περιθάψεως: Υπηρεσία που ιδρύθηκε στα πλαίσια της Ύπατης Αρμοστείας της Σμύρνης (1919-1922). Βοηθούσε όσους Έλληνες πρόσφυγες του πρώτου διωγμού επέστρεφαν στη Μικρά Ασία (παλινοστούντες) να αποκατασταθούν στα σπίτια τους και τις στις ασχολίες τους.

Υπουργείο Περιθάψεως: Τον Ιούλιο του 1917 (αμέσως μετά το τέλος του Εθνικού Διχασμού, όπου είχε επικρατήσει ο Βενιζέλος και ο βασιλιάς Κωνσταντίνος είχε εγκαταλείψει την Ελλάδα) ιδρύθηκε το Υπουργείο Περιθάψεως, το οποίο φρόντισε για την άμεση ανακούφιση των προσφύγων. Για πρώτη φορά θεσμοθετήθηκε η περιθάψη και για τις οικογένειες των εφένδων που βρίσκονταν στο μέτωπο καθώς και για τις οικογένειες των θυμάτων του πολέμου. Επιπλέον, το Υπουργείο Περιθάψεως μερίμνησε για την παλινοστήση των προσφύγων του πρώτου διωγμού. Τέλος, μετά την άφιξη των προσφύγων του 1922, το Υπουργείο Περιθάψεως, αφού ενισχύθηκε με έκτακτο προσωπικό ανέλαβε το έργο της προσωρινής στέγασης των προσφύγων.

Υπουργείο Πρόνοιας και Αντιλήψεως: Υπουργείο που ασχολήθηκε από το 1925 με την αποκατάσταση των προσφύγων. Η ελληνική κυβέρνηση διέθεσε το τεχνικό και διοικητικό προσωπικό του Υπουργείου Πρόνοιας και Αντιλήψεως στην Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων (ΕΑΠ).

Φροντιστήριο Τραπεζούντας: Εκπαιδευτικό ίδρυμα που ιδρύθηκε το 1682 από το μεγάλο Τραπεζούντιο δάσκαλο του Γένους Σεβαστό Κυμινήτη και λειτούργησε παρά τις αντιξοότητες, μέχρι το 1922. Διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην πνευματική και ηθική ανάπλαση των Ελληνοποντίων και στην ανάπτυξη της εθνικής τους συνείδησης.

Εκδόσεις schooltime.gr
Τηλ.: 6977554086
e-mail: info@schooltime.gr
website: www.schooltime.gr

